

Tomolya János – Padányi József

A terrorizmus jelentette kihívások¹

Annak érdekében, hogy a lehető legjobban megértsük a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi eseményeket, azok összefüggéseit, lényeges feltárni a téma valamennyi aspektusát, a különböző terrorista szervezetek felépítését, a terroristák harcászati eljárásait és a követett stratégiáját. A jelen tanulmány – a nemzetközi terrorizmus területén történt események feltárása mellett – képet ad az utóbbi években végbement változásokról. Ennek fényében megvilágítja a terrorizmus területén jelenleg tapasztalható legutóbbi fejleményeket is és bemutatja a nemzetközi terrorizmus hangsúlyeltolódásait, több arcú megjelenési formáit.

2001. szeptember 11. után mindenki számára egyértelmű, hogy a terrorizmus meghatározó jelenséggé vált a XXI. század első felében. Azzal kapcsolatban természetesen mind a mai napig élénk vita zajlik, hogy a jelzett terrorcselekmények után a nemzetközi világrend egy alapvetően új konstellációja alakult-e ki, vagy „egyszerűen” csak világosabbá váltak azok a tendenciák, amelyek már a múltban is körvonalazódtak. Az azonban biztos, hogy a World Trade Center és a Pentagon elleni támadások a globalizált világ új értelmezését és az eddigi elméletek részbeni, vagy teljes átgondolását is kikényszerítik.

Az Egyesült Államok elleni terrortámadás – véleményünk szerint – egy olyan átalakulási folyamat kezdete, amelynek fényében a társadalomtudományok egy része kénytelen felülvizsgálni régebbi kategóriáit, fogalmait, modelljeit és terminológiáját. A végbemenő változások új tartalmat és értelmezést adtak nemcsak a biztonságnak, a biztonságpolitikának, a nemzetközi viszonyok elméletének, hanem magának a demokráciának, a demokratikus döntéshozatalnak, és ezzel összefüggésben olyan klasszikus politikaelméleti fogalmaknak, mint a szuverenitás és a legitimitáció. Ugyanakkor megváltoztatták a katonai erő szerepéről, a legitím erőszak alkalmazásáról kialakított addigi nézeteinket, átrendezték a katonai és politikai stratégiákat. Napjainkban szinte nincs olyan hazai vagy külföldi biztonságpolitikai dokumentum, amely ne említene meg a hidegháború utáni, úgynevezett új típusú kihívások között a terrorizmust. A kérdéskör egészének, illetve egyes aspektusainak tudományos igényű

1 A Magyar Hadtudományi Társaság 2011. évi pályázatán 2. helyezést elért tanulmány rövidített, szerkesztett változata.

áttekintése különösen időszerűvé vált az Egyesült Államok ellen elkövetett terrorakciók után.

A terrorizmus által jelentett kihívások vizsgálata, azok hatásainak feltérképezése Oszama Bin Laden, az Al Kaida nevű terrorszervezet vezérének likvidálása kapcsán új lendületet kapott. Egyúttal felerősödtek azok a viták is, amelyek a terrorizmus elleni harc stratégiájáról szólnak és a nemzetállamok, a nemzetközi szervezetek terrorizmusra adandó válaszait hivatottak felvázolni.

Az Al Kaida terrorszervezetnek az Amerikai Egyesült Államok ellen elkövetett támadása új megvilágításba helyezte a nemzetközi terrorizmust és az ellene folytatott küzdelmet. Ennek hatása alól a nemzetközi politika egyetlen szereplője sem vonhatja ki magát, a további merényletek (Madrid, London) azt mutatják, hogy a terrorszervezetek Európán belül is képesek támadást végrehajtani.

A terrorizmus elleni, várhatóan hosszan tartó, összetett és számos területre kiterjedő küzdelem szoros együttműködést igényel szövetségeseinkkel és valamennyi érdekelt állammal. Magyarország részt vesz a nemzetközi terrorizmus kockázatainak közös elemzésére, értékelésére és kezelésére szolgáló különféle nemzetközi kezdeményezésekben. A szövetségeseinkkel 2006 óta együtt részt veszünk a koalíciós erők afganisztáni műveleteiben is.

Azt is látni kell –, még ha ez nem minden esetben érzékelhető, – hogy a terrorizmus elleni világméretű összefogásnak, annak minden ellentmondásával együtt, vannak eredményei.

Tanulmányunk egyik célja, hogy a terrorizmus komplexitásának és az ellene való küzdelem bonyolultságának – a tanulmány nyújtotta kereteken belüli – bemutatása mellett érzékeltesse a terrorizmus elleni harc néhány, már jelentkező eredményét is. A másik cél, hogy a téma vizsgálatán keresztül rávilágítsunk azokra a katonai területen jelentkező kihívásokra, amelyekkel az Afganisztánban szolgálatot teljesítő magyar katonáknak számolniuk kell.

A terrorizmus jelentette kihívások felvázolásához szükséges a terrorizmus történelmi hátterének megvilágítása, és a modern kori terrorizmus elleni harc során nemzeti, vagy nemzetközi keretek között meghozott emberi és anyagi áldozatok feltérképezése is.

A terrorizmus történelmi háttere

A terrorizmus az erőszak megnyilvánulásának kivételesen szélsőséges formája. Célja mindenkor a rettegés légkörének kialakítása, a megfélemlítés (habár gyakran jelentkezik olyan formában, mintha látszólagos célja más, például engedmények kicsikarása lenne).

Miként az erőszak megnyilvánulásának más formái, úgy a terrorizmus is régi jelenség. A módszer mindig változatlan: terrorizálni (azaz rettegésben tartani, megfélemlíteni) azon személyeket, társadalmi csoportokat, népeket, akiket, vagy amelyeket valamilyen cselekedettől a terrort alkalmazók el akarnak riasztani. Így az ellenséget az ellenállástól, a rabszolgákat a lázadástól, a jobbágyokat a felkeléstől, a más hitűeket hitük megvallásától.

Az a jelenség, amit ma terrorizmusnak nevezünk, ősidők óta kíséri az emberiséget a történelemben. Ugyan a célok, az eszközök és a jelleg folyamatosan változik,

azonban az alap (vagyis a fanatista harc a szent cél elérése érdekében, a sokkal erősebb „gonosz” ellen) mindig hasonló marad.

A terroristák elődjeinek talán azokat a zsidó csoportokat nevezhetnénk, amelyek jogaik kiharcolása érdekében folytattak végsőkéig elkeseredett harcot a római légiók ellen. Évszázadokkal később az asszaszinok a mai öngyilkos-merényletek és a XIX–XX. század politikai gyilkosságainak előhírnökeiként váltak hírhedtté, míg az Indiában tevékenykedő thugok szintén ártatlan, vagy legalábbis csak általuk bűnösnek vélt emberek mézárásával akarták vallási közösségük jövőjét biztosítani.²

A terrorizmus tehát nem ismeretlen az emberiség számára, hiszen visszavezethető az időszámítás után 49 és 70 között kibontakozott, a Római Birodalommal szembeálló zelóta zsidó mozgalomhoz,³ de találunk a mai modern terrorizmussal egyezően értelmezhető szervezeteket, támadásokat az ókorban és a középkorban is. Ez azzal magyarázható, hogy az emberiség legrégebb vallási hiedelmei között számos olyat találunk, amely az életigenlő istennel szemben a halál és a pusztítás isteneit részesíti előnyben. Ez nemcsak és nem egyszerűen a borúlátás és a gyilkos indulatok vallásos kifejeződése lehet, hanem többnyire a körülmények szülte félelmekből táplálkozó rossz válasz a természeti és társadalmi bajokra.

Persze a gyilkos tulajdonságokkal felruházott istenek köré szervezett kultuszok többsége beéri a jelképes, csupán kilátásba helyezett pusztítással. Például a frígiái eredetű, a Teremtés Anyjának tekintett Kübelé (latinul Cybele) istennőhöz a Római Birodalomban és Kis-Ázsia számos vidékén, háború idején azért könyörögtek, hogy nyújtson védelmet az ellenséggel szemben. A rendszerint – a résztvevők önkívületéig fokozott és hisztériába torkolló – zártkörű összejöveteleket olyan papok vezették, akik kasztrálták magukat, hogy az „eszményi anyaistennőt” feltétlenül és önzetlenül szolgálhassák. A szertartások azonban – noha a résztvevők ezeken például élő bikát áldoztak fel vérét magukra csurgatva és valószínűleg kábítószeret is fogyasztottak – valójában ártalmatlanok voltak.

Asszaszinok

Sokkal többet tudunk azokról a középkori misztérium-kultuszokról, amelyeknek a középpontjában a vallásos eszmék jegyében folytatott harc állt. Ezek hívei általában zárt vallási közösségekbe, illetve olyan szektákba tömörültek, amelyek megvédték, és egyúttal szinte magukhoz is láncolták a híveiket. Ilyen volt például az arab asszaszinok rendje, amelyet 1090 körül a mai Irán északi hegyvidékén lévő Alamut erődben egy Haszán ibn Szabbah nevű síita hittérítő alapított, s amely több évszázadon át rettegésben tartotta a Közel-Kelet népeit. Tagjai a Mahdi, azaz a Megváltó visszatérését hirdették és eredetileg önvédelemre titkos harci csoportokat szerveztek.

2 Detre Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században. *Bolyai Szemle* 2007. XVI. évfolyam 2. szám. ZMNE, Budapest, 72. o.
http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle2007/2/05_detre.pdf 2011. május 30.

3 Tótfalusi István: Magyar Etimológiai Nagyszótár. A „zelóta” szó magyarázata.
<http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=z&qsearch=&qdetail=12328> 2011. május 30.

Az asszaszinok, miután rendjük megerősödött, vallási köntösben elkövetett politikai orgyilkosságok legfőbb végrehajtói lettek. A kutatók többsége a szekta nevét a *hasistól* részeg jelentésű arab hásszaszin szóból eredezteti. A rend alamuti könyvtára 1256-ban leégett, ám több kortársi visszaemlékezésből – például Marco Polo emlékirataiból – tudjuk, hogy a mindenkori rendfőnöki tisztséget betöltő sejk a fiatal férfiakat hogyan tette a szekta engedelmes eszközévé: hasissal elkábította őket és szinte paradicsomi körülményeket teremtett számukra. Amikor aztán a kábítószer rabjaivá váltak, csak akkor adott nekik belőle, ha engedelmeskedtek. Áldozatait – cserébe az élvezetekért – gyilkosságra kényszerítette. A jelölteket a „mesterség fogásaira” Perzsia magas hegyeinek nehezen megközelíthető völgyeiben létesített telepeken oktatták, a konspiráció legszigorúbb betartásával.

Az asszaszinok rafinált módszerekkel elkövetett merényletei különösen a kereszties háborúk idején váltak gyakorivá (ekkor már nemcsak Perzsiában, hanem Szíriában és Jeruzsálem környékén is nagy számban éltek).⁴ Nem véletlen hát, hogy az asszaszin szó – a háborúból hazatért kereszties lovagok elbeszélései nyomán – több európai nyelvben is orgyilkost jelent.

A fojtogatók

Jóval többet tudunk arról az indiai Thug-szektáról, amely múlt századi leleplezésekor a *fojtogatók szektája* elnevezéssel vonult be a történelembe. Tagjai a hindu mitológiában szereplő Síva isten feleségét, a halált és a pusztítást megtestesítő Káli istennőt imádják. Az ő nevében több évszázadon át gyilkosságok sokaságát követték el. A zárt faluközösségekben élő szekta tagjait India déli részén hindiül phanszigaroknak, azaz fojtogatóknak, az északi vidéken pedig thuggiknak, azaz a Thug-szektához tartozóknak nevezik.

Történészek szerint a thuggik ősei az ókori Perzsiából származó nomád szagartik lehettek, s valószínűleg a mozlim hódítókkal kerültek Indiába. Tény, hogy 1290 körül mintegy ezer thuggit fogtak el Delhiben, akiket később Bengáliában telepítettek le.

A thuggik azzal dicsekedtek, hogy az ellorai barlangokban talált kilencszáz éves rovásírásaik szerint őseik is rituális gyilkosságokat követtek el. A későbbi thuggik viszont azokkal a hindu hagyományokkal magyarázzák az eredetüket, amelyek szerint egykor egy rossz szellem elnyelte a világot, s Káli úgy mentette meg a Földet, hogy leszúrta a szellemet. Ám a megölt szellem minden egyes kiömlő vércseppjéből újabb és újabb démonok születtek. A velük való hadakozásban elfáradt istennő két embert teremtett, s olyan kendőt adott nekik, amellyel megfojthatták a démonokat. Káli, miután minden démont elpusztítottak, jutalomból nekik adta a fojtogatókendőt, s meghagyta: utódaik az emberek megfojtásával folytassák a démonok elleni harcot.

4 Mark Burges: *The History of Terrorism*. Center for Defense Information kiadványa, Washington USA, 2003. július 2. 2. o. <http://www.cdi.org/friendlyversion/printversion.cfm?documentID=1502>
2011. május 30.

E vallási parancsolat az idők során mintegy százezer főre szaporodott thuggik életének szerves részévé vált. India országútjainak rémei lettek, a létezésükről szinte minden helyi lakos tudott, de mindenki hallgatott róluk. Évszázadokon át lényegében zavartalanul gyilkolhattak – már csak azért is, mert többnyire egy-egy helyi maharadzsza vagy nagyúr pártfogását élvezték (pártfogójuk ellenségeit persze, szintén eltették láb alól).

Elsőként a brit gyarmati hadsereg egyik katonaorvosának, dr. Richard Sherwodnak sikerült lelepleznie őket 1816-ban. Bebizonyította, hogy az országutak rejtélyes rémei a thuggik, s arra is rávette őket, hogy a nyilvánosság előtt feltárják hitük és gyilkolási módszereik titkait. Többségük látszólag jámbor életet élő muzulmán, egy részük pedig hindu vallású földművelő volt. A rablógyilkosságokat általában 15–20 fős csoportokban hajtották végre. Minden támadás előtt felderítőket küldtek előre, hogy kipuhatolják a karaván létszámát, fegyverzetét, áruját. Az orgyilkosok egy része útítársként csatlakozott a karavánhoz, a többiek pedig egy előre megbeszélt helyen váratlanul hátba támadták a csoportot.

Egy-egy áldozatot általában két thuggi rohant le, s kicsiny gyermekkoruktól begyakorolt mozdulatokkal, a rumalnak nevezett hosszú, széles, sálszerű zsebkendőjükkel megfojtották. A rumalt, mikor éppen nem használták, a csuklójukra kötve viselték, s ezért teljesen fegyvertelennek látszottak. Hogy megnehezítsék a kirabolt áldozatok azonosítását, a már kihűlt holttesteket feldarabolták vagy megcsonkították.

A gyilkosságokban általában csak a férfiak vettek részt. A karavánokkal együtt utazó gyermekeket sem kímélték. Az is előfordult, hogy a még beszélni nem tudó fiúcskáknak megkegyelmeztek, s sajátjukként nevelték fel és képezték ki őket a gyilkolásra.

A szekta, amikor a legaktívabb volt, évente több tízezer embert gyilkolt meg az országutakon. Kultikus hagyományainak és gyilkolási szokásainak talán még ma is vannak folytatói.⁵

A sátánisták

Nem kevésbé veszélyesek azok az európai és tengerentúli titkos gyülekezetek sem, amelyeket a középkortól kezdve általában sátánista szektáknak nevezik az emberek. Közös jellemzőjük, hogy a keresztény vallások elveit, céljait és szertartásait a visszajára fordítják, s az ördögöt (sátánt, Lucifert stb.) vagy más, ugyancsak a gonosz tulajdonságaival felruházott isteneiket imádják. A sátánista szekták hívei számára kötelező a paráználkodás, az emberölés és általában a gonoszság gyakorlása.

A kriminalisztika igen sokféle fedéssel és módszerrel működő sátánista szekta tevékenységét ismeri. Ezeket rendszerint nehezebb volt felderíteni, mint azután a tagokat vallomásra bírni. A saját esendőségükkel és az elkövetett bűncselekményekkel szembesülve általában rádöbbenek: a szektavezetők misztikus körítésű kábítószeres, szexuálmágiai, szadista és egyéb, a köznyelvben fekete misének nevezett

⁵ Dr. Opál Sándor: Pusztító istenek, gyilkos szekták. Élet és Tudomány 1997.
<http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/1997/9716/pusztito/pusztito.html> 2011. május 30.

szertartásai nem szolgálnak mást, minthogy a tagjelölteket beszervezzék, elkötelezzék és a további súlyosabb bűncselekmények elkövetéséhez hozzászoktassák.

A legújabb kor leghírhedtebb sátánista szektái közé tartozott az angol okkultista Aleister Crowley által 1907 körül alapított Ezüst Csillag Misztikus Rend. A vezető a megtestesült Antikrisztusként tiszteltette magát híveivel. A rendkívül titkosan működő szektába általában kábítószerekkel „hangulatossá” tett orgiák keretében vonta be az új tagokat. Követőit mágikus egyiptomi szellemekkel való „kapcsolattartással” és időnként azok szertartásos „megidézésével” is igyekezett elkápráztatni.

A két világháború közötti években körülbelül száz taggal működő Ezüst Csillag alapító tagjai közül többen maguk is újabb sátánista szektákat alapítottak szerte a világban. A szakértők szerint számos jel arra mutat, hogy Európában ma is működnek sátánista szekták.

A japán Aum Sinrikjo (Legfelsőbb Igazság) nevű szekta gyilkos fanatizmusa távolról sem egyedi jelenség. Aszahara Soko, eredeti nevén Macimoto Csizou 1987-ben a szigetország Fudzsinomija nevű településén alapította meg vallási közösségét. A viszonylag rövid idő alatt több tízezer főssé váló szekta tagjai a szervezet betiltásáig összesen mintegy százharminc, a külvilágtól elzárt telepen éltek. A szektába belépők kötelesek voltak minden vagyonukat az alapító rendelkezésére bocsátani. Aki később ki akart lépni a szektából, azt a szektafőnök fanatizált bűntársaival egyszerűen meggyilkoltatta.⁶

Közösségre vágyó szektások

A japán hatóságok még ma sem tudják, hogy a szekta tagjai pontosan hány bűncselekményt követtek el. A jelenleg is zajló bírósági tárgyalásokon újabb és újabb rémtettekre derül fény. Tény azonban, hogy a szekta titkos vegyi laboratóriumának vezetője beismerte: először a japán lakosság elleni bakteriológiai hadviseléssel kísérleteztek. 1993-ban saját tenyésztésű lépfenét permeteztek szét Tokió utcáin, s csak azért álltak le vele, mert nem tapasztaltak megbetegedéseket. Úgy vélték, ha a járvány kitör, majd elhíttetik az emberekkel, hogy az Amerikai Egyesült Államok intézett biológiai támadást Japán ellen.

Minthogy ez a próbálkozásuk sikertelen volt, a VX jelű harcászati ideggázzal kezdtek el kísérletezni. Ezzel ölték meg egy szektatagot, akit kémnek tartottak, s egy idős asszonyon is kipróbálták, aki azóta emlékezetkiesésben szenved. 1994-ben Macamoto városában mit sem sejtő emberek ellen is bevetették az ideggázt, ami akkor még „csak” két ember halálát okozta.⁷

A mérgező anyagok tömeges előállítását késleltette, hogy a gyártás során a szekta több tagja is mérgezést kapott. Ennek ellenére folytatták a kísérleteket és 1996 márciusában, a tokiói metróban több adagban idegbénító, gyorsan ölő szarin-gázt

6 Nemeshegyi Péter: A bűn problémája a XXI. században. Vigilia, 67. évfolyam, Budapest, 2002. április 3. <http://www.vigilia.hu/2002/3/nemeshegyi.html> 2011. május 30.

7 Lee Griffith: The War on Terrorism and the Terror of God, 2002. Christian Century, 2002. április 12. <http://connection.ebscohost.com/c/book-reviews/8733640/war-terrorism-terror-god-when-religion-becomes-evil-book> 2011. május 30.

engedtek szabadon. Ezzel az akciójukkal tizenegy embert gyilkoltak meg és több mint ötezer ötszázan szenvedtek súlyos gázmérgezést. A vizsgálatok még folynak, de az máris bizonyosnak látszik, hogy – mint már annyiszor a történelemben – a szektavezető a hétköznapi élet gondjai elől menekülni akaró, s meghitt közösségi kapcsolatra vágyó emberek hiszékenységet használta ki saját vagyonának és hatalmának növelésére.

A terrorizmus XIX. századi új korszakát a politikai gyilkosságok intézményesülése jelentette. Európában, Oroszországban, Észak-Amerikában és Ázsiában több száz politikai személyiséget (uralkodókat, köztársasági elnököket, kormányzókat, képviselőket, tanácsadókat) gyilkoltak meg ideológiai, vallási okokból.⁸ Az imént felsorolt terrorakciók egyik legfontosabb közös jellemzője, hogy a célszemélyeken kívül ártatlanok csak ritkán haltak meg a támadásban.

A terror modernkori fogalma az európai nemzetállamok kialakulását követően, a 18. század második felében nyert polgárjogot. A fogalom ilyen módon megjelenése mindekenélőtt a francia forradalomhoz köthető, amikor is a forradalmi erők „terrorisztikus” eszközöket is igénybe vettek céljaik elérése érdekében. Azt mondhatjuk, hogy a francia forradalom, a felvilágosodás, a reneszánsz egyik terméke, a sok pozitív intézkedés mellett megalkotta a terrorizmus elméletét és gyakorlatát.

A XX. századi terrorizmus

A terrorizmus időbeli kategorizálása tekintetében sincs egyetértés a hadtudomány kutatói között. Találni olyan megállapítást, amely a modern kori terrorizmust az 1880-as évek orosz narodnyik-mozgalmához köti.⁹ Ugyanakkor dr. Horváth Attila az 1960-as évek végére, az 1970-s évek elejére teszi a modern terrorizmus kezdetét.¹⁰ Találni olyan irodalmat is, amely a modern terrorizmust a XX. század elején teret nyert anarchista mozgalmakhoz köti.¹¹

Az utóbbi egybeeseng David C. Rapoport megállapításával, aki a modern terrorizmust négy hullámba kategorizálja: az első az anarchista mozgalmak a XX. század elején; a második a gyarmatosítás elleni küzdelemben jelentkező terrorhullám; a harmadik a baloldali csoportok jelentette terrorista hullám, amelynek mozgatórugói a kínai forradalomhoz és a Viet Minh és Vietkong sikereihez kötődnek. A negyedik hullám a Palesztin Felszabadítási Szervezet (a továbbiakban PFSZ) 1964-s

8 Csak néhány példát említve: Abraham Lincoln és William McKinley amerikai elnökök, I. Vilmos német császár, I. Umberto olasz, illetőleg Sándor jugoszláv király, Sadi Carnot francia köztársasági elnök, Ferenc Ferdinánd, Louis Barthou francia külügyminiszter és Raszputyin orosz cári tanácsadó is mérenyletek áldozataivá váltak.

9 David C. Rapoport: The four waves of modern terrorism. Burkle Center for International Relations kiadványa, 2006, UCLE, 47. o. <http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=47153> 2011. május 8.

10 Dr. Horváth Attila: A felszíni közlekedés terrorfenyegetettsége és a védelem lehetőségei. Innováció és fenntartható felszíni közlekedés konferencia anyaga, 2007. http://kitt.uni-obuda.hu/mmaws-/2007/download/DrHorvath_IFFK.pdf 2011. május 10.

11 Dr. Nagy László: A modernkori terrorizmus. 3. o. <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/Nagy.pdf> 2011. május 10.

megalakulásához, Egyiptom, Jordánia, Szíria 1967-s Izrael elleni agressziójához és ezen államok vereségéhez köthető. A vereséget szenvedett arab országok a PFSZ-t saját céljaikra, Izrael gyengítésére használják fel, amely – élvezve az arab támogatást – támadásokat hajt végre Izraelben.

A magunk részéről egyetértünk ezzel a megközelítéssel, hiszen a terrorizmus egy új szakaszába lépett a palesztin terrorista csoportok fellépésével. A modernkori terrorizmus tehát a mai értelemben az 1960-as években lépett a történelem színpadára. A helyi és a még nem globalizált terrorcsoportokat az eredményes felderítéssel és a meg nem alkuvó politikai, rendvédelmi és katonai fellépésnek köszönhetően az 1980-as években nemzetközi szinten sikerült visszaszorítani. Ugyanakkor az is igaz, hogy a fenti eredmények ellenére a terrorizmus az 1990-es évek közepétől szervezettebben, globalizáltan és még félelmetesebben tért vissza az emberek mindennapi életébe.

A XX. század korai évei, a nacionalizmus felerősödése

A XX. század első felére kettő olyan esemény nyomta rá bélyegét, amelyek hatásai mind a mai napig meghatározzák a világ arculatát. A *világháborúk* a nacionalisták reményeit növelték, szétrombolták a kormányok legitimitását és a nemzetközi rendet. A *nacionalizmus* az egész világon erőteljesen hatott a XX. század kezdetén. Különösen erőssé vált a gyarmati világban, a függőség elleni harc során. Ennek eredményeképpen számos gyarmati országban jelentkezett olyan erős formában, hogy nyílt felkelésekhez vagy gerillaháborúhoz vezetett. Ez alól India képezett kivételt, amely a passzív ellenállást választotta céljai eléréséhez. A nacionalizmus felerősödésének logikus folytatása lett olyan, nacionalizmus által tüzelte terrorista szervezetek megszületése, amelyek azokban az országokban, régiókban jöttek létre, ahol valamilyen nemzet egy másikat abszorbeált magába, de a dominancia elnyomással párosult. A nemzeti ambíciók megvalósításához, a nagyhatalmak figyelmének felkeltéséhez sokszor választották a terror eszközt. Európában az ír és a macedón nacionalisták folytattak terrorista kampányokat a függetlenségi harcuk megvívása során.

A második világháborút jellemző „totális háború” és annak gyakorlati megvalósítása kvázi felhatalmazta a harcban állókat bármilyen terrorcselekedet végrehajtására, a hadviselés szabályainak megszegésére. A civil lakosság elleni hadviselés és erőszak alkalmazása, amely az első világháborúban már megfigyelhető volt, a második világháborúban felgyorsult, és kiteljesedett. Az első világháború során mintegy kilenc millió katona és mintegy 6 millió civil vesztette életét. Az arány a második világháború esetében: a mintegy 70 millió áldozatból körülbelül 25 millió volt a katona és mintegy 45 millió a civilek száma. Más szóval, a háború jellege megváltozott, sokkal inkább a védtelen polgári lakosság elleni háborúvá vált.¹²

Új stratégiák és fegyverek jelentek meg, amelyek az ellenség polgári lakosságát vették célba. Ezen támadások célja a gazdasági képességek lerombolása, valamint a

12 John W. Dower: *War without mercy: Race and Power in the Pacific war*. 1986, Pantheon Books kiadása, 13–17. o.

civil lakosság demoralizálása volt annak érdekében, hogy a harcoló csapatok harci morálját és katonai képességeit aláássák. A gerillaharcászatot és terrorista támadások taktikai elemeit alkalmazó partizán és ellenálló csoportok nagyhatalmi támogatása legitimé tette ezeket a szervezeteket. A polgári lakosság legitim célponttá vált, annak ellenére, hogy minden szabály tiltotta ezt.

Terrorizmus a hidegháború időszakában

A kétpólusú világrend a hidegháború időszakában a konfliktusokról alkotott korábbi elméleteket és felfogást megváltoztatta. A kis léptékű összeütközések – a helyi háborúk, mint például a koreai háború vagy a vietnami háború – viszonylagosan nagyobb jelentőséget kaptak, hiszen a szuperhatalmak számára ezek adtak katonai eszközökkel megvívott versenylehetőséget anélkül, hogy a nukleáris háborúba való átlépés reális kockázat lett volna. Ez nem azt jelenti, hogy a helyi háborúk adott esetben nem hordozták magukban ezt a kockázatot, de ez volt az a határvonal, amit egyik fél sem kívánt átlépni. A kettéosztott világrend sajátossága volt, hogy könnyű volt az ellenség meghatározása, és a konfliktusokban főként állami szereplők vettek részt.

A helyi háborúk helyszínei egy-egy behatárolt térségre korlátozódtak, nem a fő hadászati irányokban és térségekben. A második világháborút követően megindult a gyarmati rendszer széthullása, sokszor nemzeti forradalmak és felkelések kíséretében. A nemzeti függetlenségi törekvések sokszor kapcsolódtak össze a terrorizmussal, és alkalmazták a terrort, mint támogató taktikát. A terrorizmus szélesebb mozgalmak keretében jelent meg és politikai, szociális vagy katonai akciók mellett jelentett kiegészítő eszközrendszert. A gyarmati országokban meglévő felszabadítási mozgalmak szovjet támogatása azok számára politikai legitimációt és jelentős kiképzési, fegyverzeti támogatást jelentett.¹³

A modern terrorizmus

A biztonságpolitikai szakirodalom a modernkori terrorizmus kialakulásának kezdetét az 1960-as évek végétől, a légitömeges elleni terrorakciók kezdetétől számítja. A '60-as évek végén, a '70-es évek elején szinte nem volt olyan hét, amikor sajtó ne számolt volna be a légitársaságok irodái, repülőterek, vagy repülőgépek elleni terrorakciókról. A légitömegesben érintett szereplőknek a terrorcsoportok komoly veszélyt jelentettek. A terrorszervezetek lépéselőnyben voltak az államokkal és a légitársaságokkal szemben. Volt olyan nap (1970. szeptember 6-án), amikor palesztin terroristák három, Európából New Yorkba tartó repülőgépet kerítették birtokba és térítették el a közel-keleti térségbe. Ennek a palesztin szervezetek által gerjesztett terrorhullámnak a csúcspontját és egyben a terrorizmus új szakaszát 1972-ben, a müncheni olimpiai játékokon az izraeli sportolóknak a Fekete Szeptember nevű palesztin terrorszervezet által végrehajtott legyilkolása jelentette. Kijelenthetjük, hogy a

13 Nicolas Allen Kenney: Terrorism: How it is Unlike The Cold War. American Diplomacy Essay 2002. <http://www.americaniplomacy.org/essay/2002> 2011. június 2.

modern felfogásban értelmezett terrorizmus kora akkor kezdődött, amikor 1968-ban a George Habash vezette Nemzeti Front Palesztina Felszabadításáért nevű terror-szervezet elrabolta az El Al légitársaság Tel-Avivból Rómába tartó járatát.¹⁴

A terror nemzetközivé válása

Nemzetközi terrorizmusról akkor beszélhetünk, amikor több ország, állam polgárai vesznek részt a terrorcselekmény előkészítésében és végrehajtásában. A nemzetközi terrorizmus szereplői gyakran nem abban az országban követnek el terrorcselekményeket, ahol születtek, hanem egy mások országban.

A második világháború után átalakult terrorizmus már felhagyott minden erkölcsi szabállyal. A véletlenszerű célpontválasztással a terrorizmus egy új korszaka köszöntött be, mely már összetársadalmi fenyegetésként volt értelmezhető, repülőgép-eltérítésekkel, csoportok elleni támadásokkal, épületek, gépjárművek felrobbantásával. A hetvenes évek vége aztán újabb változásokat hozott: Európából ugyan kiszorultak a palesztin szervezetek, a megmaradt Vörös Brigádok és szeparatista mozgalmak (ETA, IRA, korzikai nacionalisták) azonban sokkal aktívabbá váltak. Időközben a Közel-Keleten bontogatni kezdte szárnyait a fundamentalista iszlámizmus, mely a harmadik évezredre a terrorizmus egy új, minden eddiginél radikálisabb változatát honosította meg: a vallási fanatista megaterrorizmust. Amerika, Ázsia, Európa, a Közel-Kelet, Afrika, és részben még Ausztrália lakosai is a saját környezetükben tapasztalhatták és tapasztalhatják meg ma is ezen új globális kihívás következményeit.

Az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején a repülőgép-eltérítések formájában lépett fel a nemzetközi terrorizmus. Ennek megjelenése elsősorban a palesztin terrorszervezetekhez köthető. George Habashnak, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért (Popular Front for the Liberation of Palestine – PFLP) 2008-ban elhunyt vezetőjének elképzelései alapján hajtották végre 1970. szeptember 6-án egyszerre négy utasszállító repülőgépre az elrablását és Jordániába kényszerítését. A gépeket Zarka közelében egy használaton kívüli repülőterre kényszerítették és így egyszerre 310 túszt – a terrorizmus történetében egyszerre egy helyen az addigi legtöbbet – tartottak fogva. A támadásban egy nicaraguai terrorista is részt vett. A dráma a terroristák követeléseinek teljesítésével ért véget. Habash elégedetten jegyezte meg: „*Végre a világ rólunk beszél...*”¹⁵ Bár az öröme nem tarthatott sokáig, hiszen az eset után Husszein jordániai király leszámolt a palesztin fegyveresekkel Jordániában.

A terrorizmus nemzetközivé válásának másik aspektusa a terrorcselekményeket végrehajtó csoportok közötti együttműködés megjelenése. Az 1970-s évek elején kezdődtek a palesztin és az európai radikális csoportok közötti közös kiképzések, de létrejöttek műveleti együttműködések is, mint például a Japán Vörös Hadsereg és a

14 Walter Enders, Todd SANDLER: Transnational Terrorism in the Post-Cold War Era. *International Studies Quarterly* Iowa State University 43. szám 1999 március 1. 145-147. o. <http://www.jstor.org/pss/2600968> 2011. május 30.

15 Cnaan Lipshiz: *Tales of Black September*, a Haaretz. 2008. január 27-i száma. <http://www.haaretz.com/print-edition/features/tales-of-black-september-1.238029> 2011. május 30.

Népfront Palesztina Felszabadításáért szervezet között 1972-ben.¹⁶ Ismeretes, hogy 1972. május 30-án, Tel-Aviv nemzetközi repülőterén 3 japán terrorista a Népfront Palesztina Felszabadításáért szervezet nevében kézfegyverekkel 26 embert megölt és további 76-ot megsebesített.

A nemzetközi terrorista együttműködés a kiképzés, a logisztikai támogatás és nem ritkán a műveleti együttműködés területén folyamatosan növekedett és növekszik ma is. Az együttműködés lehet ideológiai motiváltság-alapú, mint az 1980-s években Nyugat-Európában jelentkező marxista, vagy pénzügyi alapú, hiszen IRA robbantási szakértőket tartóztattak le Kolumbiában, akik a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők, (Revolutionary Armed Forces of Colombia – FARC) részére tartottak robbantási kiképzést.¹⁷

A következő mérőföldkőnek a vietnámi háborút tekinthetjük, ahol a meglepő aknák (booby trap) használata vietnámi részről (Vietkong) alapvető dolog volt. Ez a fajta gerilla-harcmodor gyorsan elterjedt az egész világon. Szélsőséges vallási és politikai terrorszervezetek, felkelő, lázadó erők és egyéni elkövetők alkalmazták céljaik elérésére, melyek irányulhattak objektum, célszemély vagy konvoj ellen.

1993-ban a World Trade Centert (WTC) kísérelték meg felrobbantani terroristák. Ez volt a 90-es évek első nagy merénylete, ami felhívta a figyelmet arra, hogy a korábbi biztonsági szigorítások nem elegendőek, a terrorfenyegetettség még mindig fenn áll. A WTC tornyai is és a bázisok is stacioner, azaz állandó helyű, nem mozgó célpontok voltak, melyek működését, gyenge pontjait meg lehetett figyelni, így kijátszhatóvá vált a védelem.

Az ezt követő években több, nagyszabású merénylet is történt nagykövetségek, de még hadihajó ellen is. 2001. szeptember 11. volt az az esemény, mely beindította a globális terrorizmus elleni harcot.

A terrorizmus jelenlegi helyzete

A legtöbb halálos áldozatot követelő akció 2001. szeptember 11-én következett be, és ez a támadás azóta is a „listavezető” a terrortámadások között. Sajnos, időközben ez a lista tovább bővült.

A XXI. században a terrorizmus fogalmát egyre gyakrabban használják kettéosztottan, utalva egyrészt a konvencionális vagy tradicionális terrorizmusra és a jelenlegi modern kori terrorizmusra, hangsúlyozva ilyen módon is a terrorizmus előrehaladását és fejlődését. A hagyományos terrorizmusnak – akár szeparatista, akár ideológiai alapokra épült – mindig politikai és szociális célkitűzése volt (például a függetlenség elnyerése, az idegenek kiűzése, egy új szociális rend létrehozása stb.).¹⁸

16 Walter Laqueur: The History of Terrorism. 2000. New Brunswick, State University of New Jersey, (USA) kiadványa, 92. o.

17 Matthew Enghel: IRA sent man to Columbia. Guardian 2002 április 25-i száma.
<http://www.guardian.co.uk/uk/2002/apr/25/northernireland.colombia> 2011. június 1.

18 Bruce Hoffman: Inside Terrorism. 2006, New York, Columbia University Press kiadványa (USA) 60–62. o.

Az ilyen terrorista csoportoknak az volt a célja, hogy engedményeket érjenek el, követeléseket kényszerítsenek ki.

Az új terrorizmus ettől eltérő karakterrel rendelkezik: politikai célkitűzése nincs konkrétan meghatározva, a középpontban a társadalmi megsemmisítés és a lakosság nagy részének kiirtása szerepel. A legextrémebb formája, amikor minden „sátáni erő” kiirtására törekszik, amely magában foglalhatja egy ország nagyobbik részét vagy éppen az emberiség nagy részére irányulhat. A legrosszabb és legextrémebb formája számol a földi élet teljes kiirtásával, mint az emberiség büntetéseért való legvégső büntetéssel.

Az New Yorkban 2001. szeptember 11-én végrehajtott támadás vált a totális terrorizmus szimbólumává. Napjaink fanatizmusa európai gondolkodással nehezen érthető. Az öngyilkos merényletek, a céltalan tömegpusztítás és károkozás, a gyerekek, a nők, az idősek és a fiatalok, vagy éppen a keresztények, a muzulmánok, a szegények és a gazdagok válogatás nélküli mészárlása sorozatát indította el az eddig nem tapasztalt és semmivel sem magyarázható tragédiáknak.

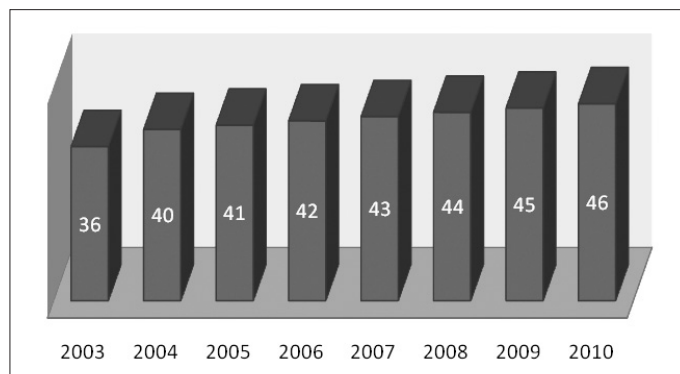
A terrorizmus tehát nem tekinthető tisztán a modern kor termékének, ugyanakkor a nyugati típusú civilizációk a terrorizmust tekintik korunk egyik legnagyobb kihívásának. Az Amerikai Egyesült Államokban 2009-ben végzett felmérés szerint az amerikai polgárok a terrorizmus jelentette veszélyt kétszer nagyobbra értékelték minden más veszélyforrásnál.¹⁹ Még markánsabban jelzi a biztonságérzet terrorizmus miatti romlását a World Public Opinion 2006. évi felmérése, amelyből kiderül, hogy a megkérdezettek 62%-a magas szintű fenyegetésnek ítéli meg a terrorizmust az elkövetkező tíz év folyamán.²⁰

Ha megvizsgáljuk a különböző szervezetek, országok által közreadott terrorista szervezetek listáit, egy sor átfedést találunk, de érzékelhetőek a különbségek is. Nem meglepő módon a nemzetek és nemzetközi szervezetek különböző módon ítélik meg a terrorizmust, ezért különböző listákat fogadnak el a terrorista szervezetekről. A nemzetek és a nemzetközi szervezetek esetenként politikai alkuk árán vesznek le vagy tesznek fel szervezeteket a terrorista szervezetek listájára.

A jelen tanulmány céljainak támogatására az Egyesült Államokban található, a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) által szponzorált Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ évente kiadásra kerülő *Jelentés a terrorizmusról* (Report on terrorism) című kiadványait használtuk fel. A kiadványokat referenciaként használja a brit Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézete (International Institute for Strategic Studies – IISS) és a svéd Stockholmi Nemzetközi Bék kutató Intézet (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI) is a különböző anyagaiban. Ezen felül az amerikai

19 McLaughlin and Associates 2009. május 19-ei felmérésében arra a kérdésre, hogy „Ki vagy mi jelenti a legnagyobb fenyegetést az Egyesült Államokra” (Who or what is the greatest threat to the United States?) a megkérdezettek 15%-a jelölte meg a terrorizmust, míg a következő fenyegetés csak 7%-ot kapott. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/US-Israel/poterror.html> 2011. június 18.

20 World Public Opinion: „Public opinion towards terrorism” 2006. december 11-ei felmérésében arra a kérdésre, hogy „A következő tíz évben a nemzetközi terrorizmus magas, jelentős, de nem magas, nem jelentős fenyegetést jelent?” (Do you see international terror as a critical threat, an important but not critical threat, or not an important threat at all over the next ten years?) a megkérdezettek 62%-a jelölte meg magas fenyegetésűnek. <http://www.worldpublicopinion.org> 2011. június 18.

1. ábra. Az Amerikai Egyesült Államok területén kívül működő terrorista szervezetek számának alakulása (2003–2011)

törvényekben meghatározott kritériumok alapján állapítják meg, hogy egy szervezet felkerüljön-e a terrorista szervezetek listájára vagy sem.²¹ Megállapítható, hogy a terrorista szervezetek listája 2004 óta egyenletes bővülő tendenciát mutat (ld. 1. ábra).

A terrorizmus jelentette kihívások

A Global Terrorism Database adatai alapján az 1970-s évektől napjainkig a világ mintegy 87 000, terroristák által okozott incidensnek lehetett tanúja.²² Az 1972-es müncheni olimpiai játékokon megölt izraeli sportolóktól kezdve, a 2001. szeptember 11-ei támadásokon keresztül, a 2005-ös Baliban turisták ellen végrehajtott bombatámadásokig több mint 90 000 ember vesztette életét vagy sérült meg. A 87 000 incidensből mintegy 38 000 tartozik a bombamerényletek közé. 13 000 volt a merényletek és 4000 az emberrablások száma. Mintegy 66 olyan incidens történt, amelyben 100 vagy annál több ember vesztette életét.

Jogosan merül fel tehát a kérdés: mekkora biztonsági veszélyt is jelent valójában a terrorizmus? Ahhoz, hogy felmérjük a terrorizmus jelentette valós biztonsági veszélyt, tudni kell az éves szinten bekövetkező terrorcselekményeket és fel kell térképezni a tendenciákat is. Másrészt, meg kell vizsgálni a nemzetállamok reakcióit a terrorizmus-jelentette biztonsági kockázatokra, nem utolsósorban a védelmi jellegű kiadások területén jelentkező változásokat.

21 Az Amerikai Egyesült Államok Nemzetiségi és Bevándorlási törvény 219. cikkelye, valamint a 219. cikkely USA Hazafias Törvény 2001. évi kiegészítése alapján történik a minősítés.

22 <http://www.start.umd.edu/gtd/about/> 2011. május 10.

A terrorcselekmények tendenciái

A terroristák által elkövetett támadások számának megállapítása nem egyszerű feladat, mert a különböző kutatóintézetek – néha még ugyanazon országon belül is – különböző adatokat publikálnak. Ennek objektív és szubjektív okai is vannak. A különböző kutatóközpontok ugyanis különböző források adatait használják fel a jelentéseik készítéséhez. Másrészt különböző módszereket alkalmaznak az események megítélésében, azaz egy esemény az egyik intézet számára terrorizmussal kapcsolatos, míg egy másik nem annak ítéli meg. Így például, a *RAND Terrorism Chronology Database* és a *RAND-MIPT Terrorism Incident Database* 1987-re 335 támadást, 358 halottat és 1 219 sebesültet tartalmaz²³, míg a U.S. Department of State, *Patterns of Global Terrorism* éves jelentései, ugyanarra az évre 625 támadást, 623 halottat, és 2272 sebesültet adnak meg.²⁴

Az események megítélésének metodikája is változott az elmúlt években. A kutatóintézetek egyeztető megbeszéléseket folytattak az események kategorizálásának egységesítése érdekében, bár a bűnözés és a terrorizmus közötti határvonalat meghúzni így is bonyolult maradt. 2007-ben a terrorizmussal foglalkozó szakértők megállapodtak abban, hogy a terrorista szervezetek által végrehajtott emberrablásokat a terrorcselekmények között tartják számon, míg a szintén terroristák által pénzszerzés céljából végrehajtott bankrablásokat nem.²⁵

A tanulmány céljainak támogatására az Egyesült Államokban található, a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) által szponzorált Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ (The National Counterterrorism Center), évente kiadásra kerülő *Jelentés a terrorizmusról* (Report on terrorism) című kiadványait használtuk fel. A kiadványokat referenciaként használja a brit Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézete (International Institute for Strategic Studies – IISS) és a svéd Nemzetközi Bék kutató Intézet (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI) a különböző kiadványiban.

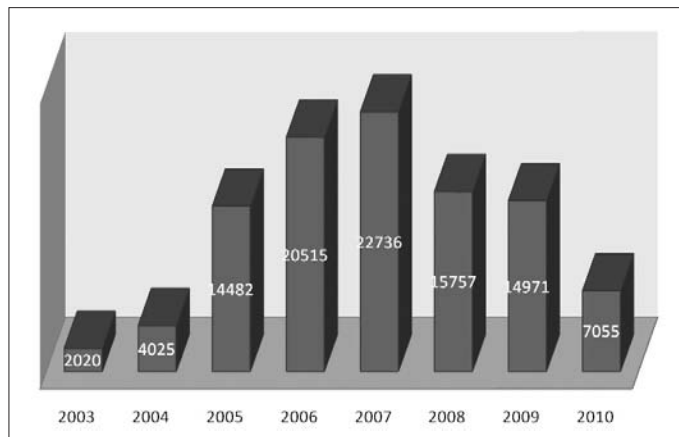
A fenti központ adatainak elemzése azt mutatja, hogy a terrorista támadások száma a 2005-ben és 2006-ban tapasztalt kiugróan magas értékek után csökkenő tendenciát mutat (ld. 2. ábra). Ezzel párhuzamosan csökkent a halálos áldozatok száma is (3. ábra). Hasonló eredményt mutat az öngyilkos merényletek alakulása is, amelyet a 4. ábra szemléltet.

Ugyanakkor, ha a támadások országokénti, régiókénti változását vizsgáljuk, némileg árnyaltabb eredményt kapunk. A terrortámadások zömét a világban kettő nagyobb térségben hajtják végre: a Közel-Keleten és Dél-Ázsiában. A támadások térségkénti eloszlását az 5. ábra mutatja.

23 RAND/MIPT, RAND Terrorism Chronology Database and RAND-MIPT Terrorism Incident Database adatai. <http://www.rand.org/ise/projects/terrorismdatabase> 2011. május 10.

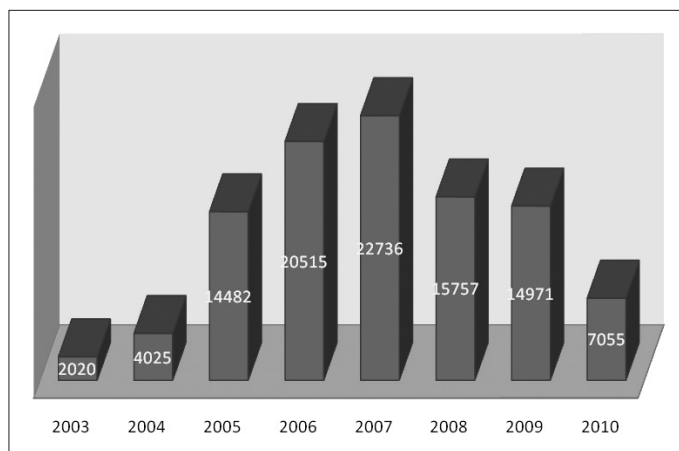
24 U.S. Department of State, Country Reports on Terrorism annual reports 2004–2007 adatai. <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/> 2011. május 10.

25 2007-ben a terrorizmussal foglalkozó szakértők az USA-ban létrehozták az „Agytröszt a terrorizmus mérésére” (Brain Trust on Terrorism Metrics), amely metodikai koordinációt végez a szakértők között.

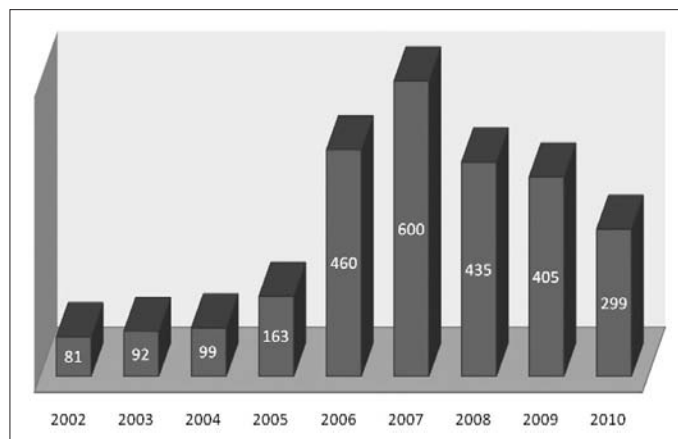
2. ábra. A terrorista támadások számának alakulása 2003–2010 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

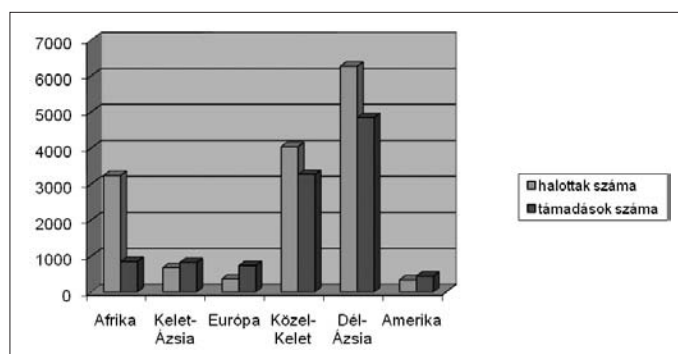

3. ábra. A terrorista támadások halálos áldozatainak száma 2003–2010 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

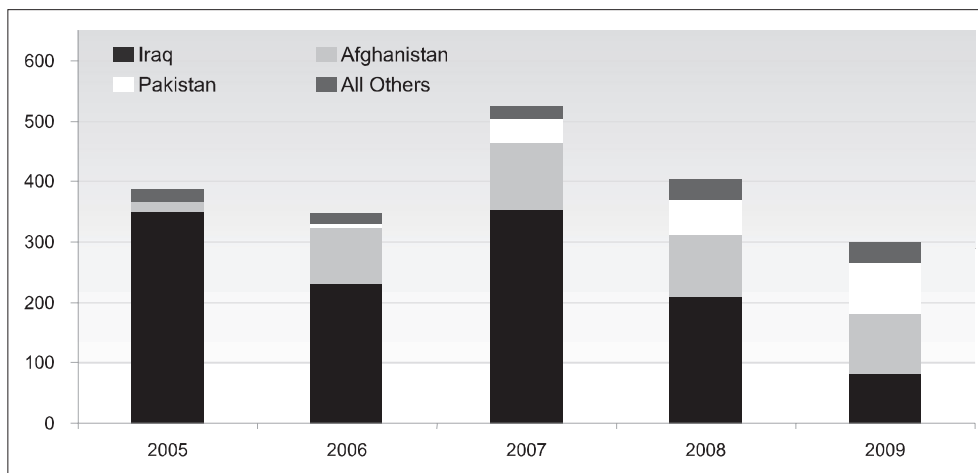
4. ábra. Az öngyilkos merényletek száma 2002-2010 között
(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi* kiadványai alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

5. ábra. A terrortámadások régiónkénti eloszlása 2009-ben
(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi* kiadványai alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

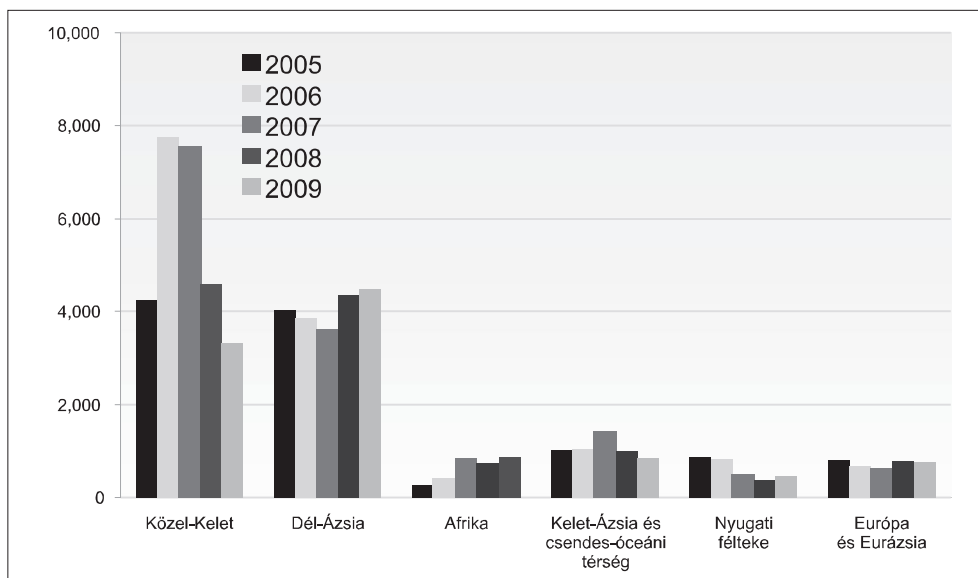
Az 5–6–7. ábrák azt is megmutatják, hogy míg 2006-ban a Közel-Kelet országai-ban hajtották végre a legtöbb támadást, ez 2008-ra Dél-Ázsiával összehasonlítva csaknem egyenlő értéket mutat, ugyanakkor 2009-re már Dél-Ázsia vezet a terrortámadások tekintetében.

Míg Irak esetében mind a támadások, mind az öngyilkos merényletek tendenciája már nemcsak csökkenő jellegű, de a támadások száma is viszonylag alacsony (ld. 8–9. ábrák), addig Afganisztánban az öngyilkos merényletek tendenciája ugyan csökkenő jellegű (10. ábra), de a támadások száma növekvő tendenciát mutat.

6. ábra. A legalább 100 fő halálos áldozatot követelő terrortámadások országokénti megoszlása 2005–2009 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010* évi kiadványai alapján készítették a szerzők.
Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

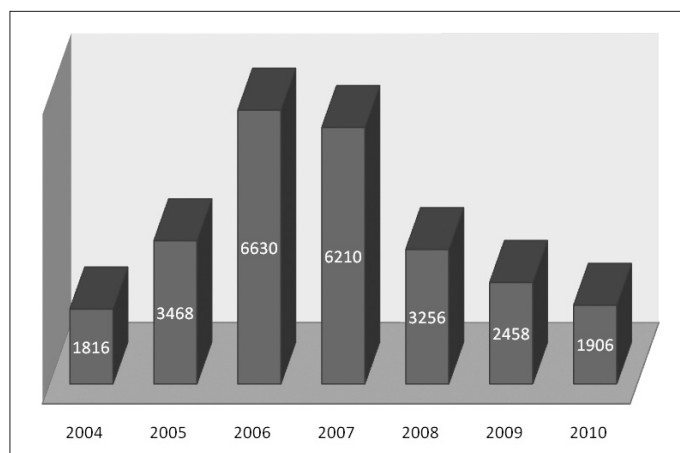
7. ábra. A terrorista incidensek számának változása 2005–2009 között, régióként

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010* évi kiadványai alapján készítették a szerzők.
Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

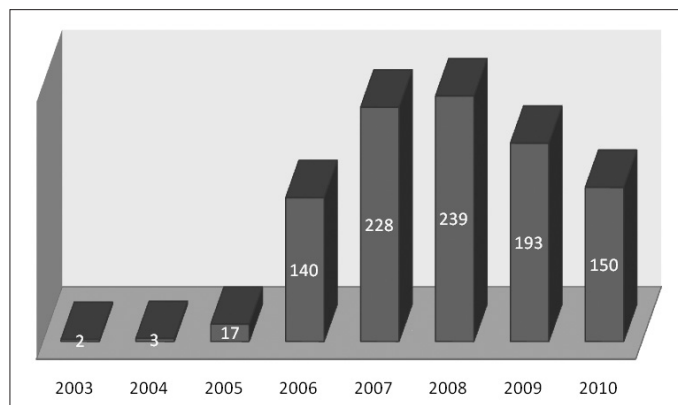
8. ábra. Az öngyilkos merényletek számának alakulása Irakban 2003–2011 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

9. ábra. A terrorista támadások számának alakulása Irakban 2004–2010 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

10. ábra. Az öngyilkos merényletek számának alakulása Afganisztánban 2003–2010 között

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

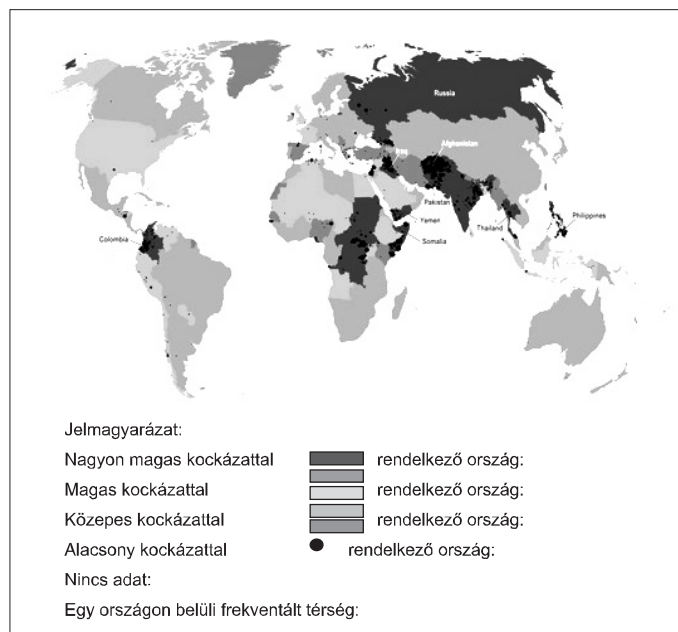
Ez a növekmény elsősorban a házi készítésű robbanószerkezetek (Improvised Explosive Device – IED) segítségével végrehajtott támadások miatt alakult ki. Jelenleg Pakisztán az az ország, ahol a támadások száma erősen növekszik és a támadások száma is magas. Ez azt jelenti, hogy az Irakban elért sikerek már megmutatkoznak, és bizonyos optimizmusra adnak okot.

Afganisztán esetében kettősség mutatkozik: egy lassú csökkenő tendencia az öngyilkos merényletek számában és növekedés az IED támadások tekintetében. Mindez nem azt jelenti, hogy Irak biztonságossá vált, hanem azt, hogy a biztonsági kockázat csökkenő tendenciát mutat. Ezt az eredményt támasztja alá a Maplecroft által a Terrorizmus Kockázati Mutató (Terrorism Risk Index) alapján elkészített térkép is (ld. 11. ábra).

Pakisztán, mint az Egyesült Államok hivatalos szövetségese, nagyon komoly kihívásoknak van kitéve, és a helyzet javulása jelenleg nem várható. Itt 2004 és 2009 között a terrorista támadások száma négyszeresére, mintegy 2500-ra nőtt.²⁶ Feltételezhető, hogy a Bin Laden halálát megbosszulni igyekvő szélsőségesek újabb támadás hullámot indítanak el az országban.

Ugyanakkor, olyan országok, amelyek már régóta a központi hatalom által nehezen vagy nem kormányozható országok közé tartoznak, könnyen válhatnak a terrorizmus áldozatává. Ezt is megfelelően szemlélteti a 12. ábra, hiszen mára a terrorizmussal leginkább sújtott országnak Szomália számít.

²⁶ A Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ USA (The National Counterterrorism Center USA) *Jelentés a terrorizmusról (Report on terrorism) 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. évi jelentései* alapján készítették a szerzők. <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.

11. ábra. Terrorizmus-veszélyeztetettség

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők. Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

Az Irakban elért stabilizációs sikerek egyértelműen visszatükröződnek a statisztikai adatokból is, de szeretnénk ráirányítani a figyelmet arra, hogy az öngyilkos merényletek számbeli csökkenésének az is oka, hogy változott az iszlám országok lakosságának megítélése is. Az amerikai Pew Kutatóközpont (The Pew Global Research Center) felmérése szerint az öngyilkos merényletek elfogadottsága öt év alatt, 2002 és 2007 között 40%-al csökkent Libanonban, 24–24%-kal Pakisztánban és Bangladesben, 20–20%-al Jordániában és Indonéziában. Az általános csökkenő tendenciával szemben csak a Hamasz-vezette Gázai-övezet kivétel, ahol maradt a rendkívüli magas elfogadottság, mintegy 70%-os szinten.²⁷

Érdekes annak a vizsgálata is, hogy a terrortámadásokat hol és milyen módszerekkel hajtják végre. Az adatok elemzése azt mutatja, hogy a támadások súlypontja Irakból Afganisztánba, és Pakisztánba tevődött át. Az amerikai, majd az iraki biztonsági erők eredménye az iraki terrortámadások számának csökkenése. Afganisztánban az új amerikai vezetés enyhe sikereket ér el, amelyek egyik eredménye az afganisztáni öngyilkos-merényletek számának csökkenése. Másrészt az afganisztáni IED

27 The Pew Global Research Center: *Global opinion trends 2002–2007*. Washington, 2007, The Pew Global Research Center kiadványa, 11. o. www.pewglobal.org. 2011. május 7.

támadások növekvő tendenciát mutatnak. Ugyanakkor Pakisztánban, nem utolsósorban az átmenekült terroristák miatt, jelentősen nőtt a támadások száma. Irak, Afganisztán és Pakisztán 2005 óta az a három ország, ahol a terrortámadások zömét végrehajtják (12. ábra).

<i>Helyezés</i>	<i>Ország neve</i>	<i>Korábbi helyezés</i>
1.	Szomália	4.
2.	Pakisztán	3.
3.	Afganisztán	2.
4.	Irak	1.
5.	Palesztin területek*	5.
6.	Kolumbia	6.
7.	Fülöp-szigetek	8.
8.	Jemen	22.
9.	Thaiföld	7.
10.	Oroszország	6.

*A Gázai-övezet és a Nyugati Part együttesen

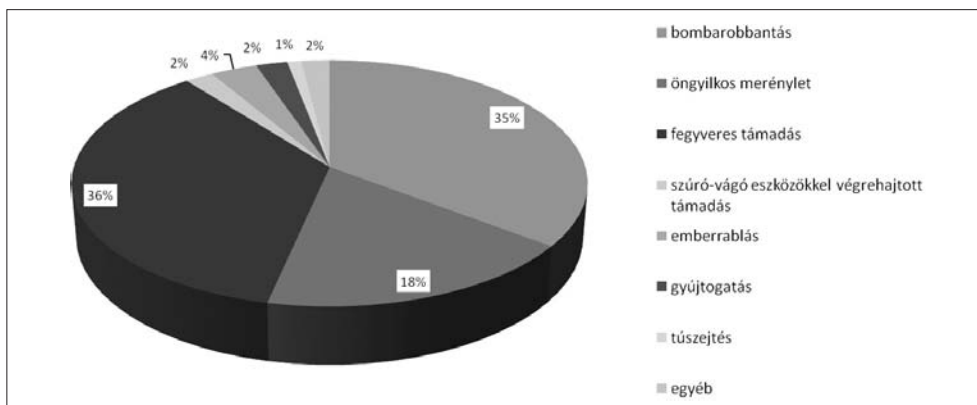
12. ábra. A legkockázatosabb tíz ország

(A brit Maplecroft politikai, gazdasági, szociális és környezeti kockázat kutatóközpont által a Global Risk Portfolio keretében megjelentetett Terrorizmus Kockázati Mutató 2009 és 2010 adatai alapján készítették a szerzők. Letöltve:

<http://www.maplecroft.com/about/news/-terrorism.html> 2011. május 2.)

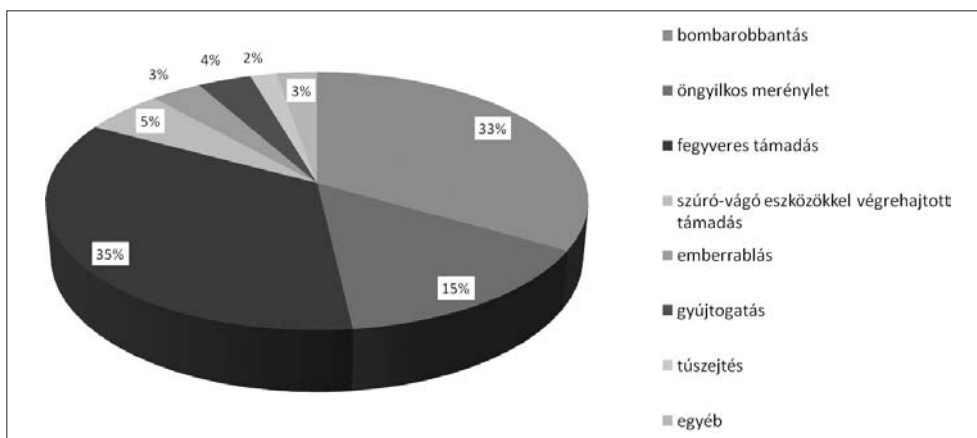
A pakisztáni problémát India szemszögéből is meg kell nézni, ha teljesebb képet akarunk kapni. A 2008. november 28-án Mumbaiban (1996-ig Bombay) pakisztáni terroristák által végrehajtott, 179 halálos áldozatot követelő támadás ráirányította a figyelmet arra, hogy egyrészt a pakisztáni terrorista szervezetek és a pakisztáni titkosszolgálat között élő kapcsolatok vannak, másrészt, hogy az indiai terrorelhárító szervezetek gyengén készültek fel a terrorizmus elleni küzdelemre.²⁸ A jelen tanulmánynak nem célja Pakisztán biztonságpolitikai helyzetének elemzése, de Bin Laden pakisztáni rejtőzködésének körülményei felvetik a pakisztáni terrorelhárító szervezetek terrorizmus elleni elkötelezettségét, szövetségesi hűségét. Ami a támadások típusát illeti, az ezredfordulótól három domináló támadásfajtát alkalmaznak a terroristák: a fegyveres támadást, az öngyilkos merényleteket és a bombamerényleteket (beleértve a különböző házi készítésű robbanó eszközöket). Ugyanakkor érzékelhető, hogy a három domináns támadásfajta közül az öngyilkos merényletek csökkenő, míg a fegyveres támadások növekvő tendenciát mutatnak (13–14–15. ábrák). Afganisztán tekintetében viszont az IED támadások számának növekedése tapasztalható.

28 MTI 2009. február 17: A pakisztáni kémszolgálat ellen vallott a mumbai terrortámadás bűnrészesze Chicagóban. <http://mti.hu/mti/archiv/mumbai> 2011. május 3.

13. ábra. A terrorista támadások típusai 2007-ben

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők.
Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

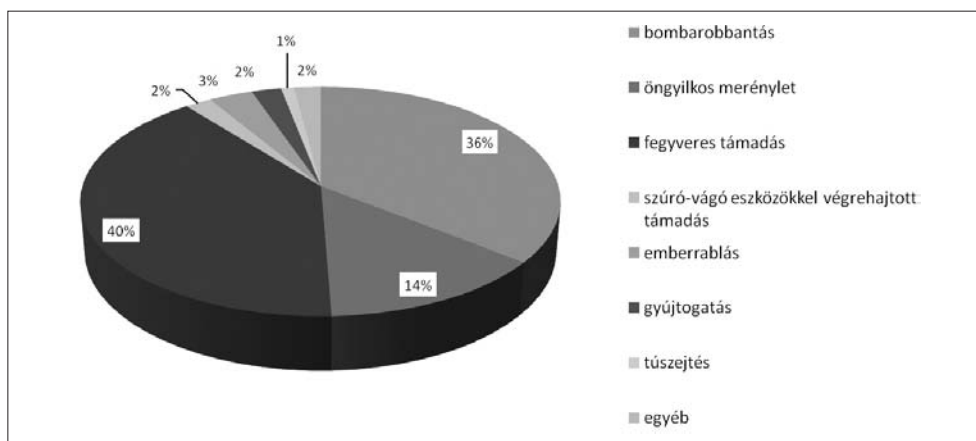
14. ábra. A terrorista támadások típusai 2008-ban

(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők.
Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

Amennyiben a terrorizmus globális fejlődési irányát, irányait kívánjuk meghatározni, akkor meg kell állapítanunk, hogy a hierarchikusan felépülő, erős felső vezetéssel bíró szervezetek helyett a mikroszervezetek megjelenése és térnyerése a jellemző.

Az amerikai Nemzeti Hírszerző Egyetem, a Nemzeti Hírszerzési Igazgató Hivatala, a Stratégiai Vezetői Központ, az Amerikai Hadsereg Vezérkari Akadémiája által létrehozott PROTEUS USA szerint megfigyelhető, hogy a terroristák egyre terjedő módon alkalmazzák az internet nyújtotta lehetőségeket elsősorban propaganda,

toborzás, rejtett üzenetek küldése, vagy –, ha az egyiptomi eseményeket vesszük példának, – egy elégedetlenségi mozgalom elindítása és irányítása céljából.

15. ábra. A terrorista támadások típusai 2009-ben

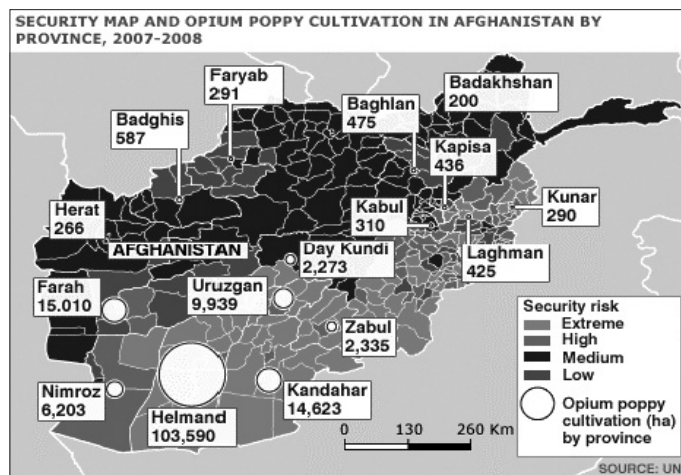
(Az amerikai Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ *Jelentés a terrorizmusról 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 és 2010 évi kiadványai* alapján készítették a szerzők.
Letöltve: <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.)

A következő jól érzékelhető tendencia a nemzetközi terrorizmus és bűnözés közötti határvonal elmosódása, átfedések létrejötte. A transznacionális bűnözés és a nemzetközi terrorizmus közötti együttműködésre számos bizonyíték van. Példaként említjük a kolumbiai FARC tevékenységét. Ismeretes, hogy ez az alapvetően szélsőbaloldali beállítottságú terrorszervezet a tevékenységét a szervezetbe integrált, drog előállításra és drogkereskedelemre specializált szervezeti egységével, elsősorban a kokain kereskedelembe befolyt pénzzel finanszírozza.²⁹ Itt kell megemlíteni, hogy a másik bevételi forrása az emberrablásokból befolyó pénz. Az amerikai kormány 2009-ben a FARC 77 tagját nyilvánította drogkereskedéssel vádolt személynek.³⁰

Az Afganisztánban működő tálibok tevékenységük egy részét az ópiumtermelésből fedezik. Az ENSZ adatai alapján Helmand és Kandahar tartományokban folyik a legnagyobb arányú mákgubó termelés – nem véletlen tehát, hogy e tartományok tálib ellenőrzésének megtartása a kormányellenes felkelők számára létfontosságú. Így teljesen érthető, miért ez a kettő tartomány tartozik a legkockázatosabb tartományok közé. A máktermelés és a biztonsági kockázat tartományonkénti helyzetét a 16. ábra mutatja be.

29 Congressional Research Service: International terrorism and transnational crime: Security threats US policy and consideration for Congress, 2010. március 18. 26. o. <http://www.fas.org/sgp/crs/terror/R41004.pdf> 2011. május 30.

30 U.S. Department of the Treasury, Treasury Designates „Additional FARC International Commission Members,” sajtótájékoztató anyaga, 2009. január 14. http://www.treasury.gov/Pages/-/press_release_14_January_2009.pdf 2011. május 30.

16. ábra. A biztonsági helyzet és az ópiumtermelés volumene Afganisztánban 2007–2008

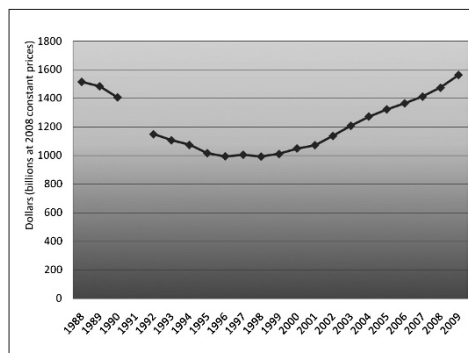
(forrás: <http://weneewsit.com/2010/12/deterioration-in-afghanistan-un-map-evidence/> Letöltve: 2011. május 11.)

A terrorizmus hatása a védelmi kiadásokra

A 2001. szeptember 11-én bekövetkezett terrortámadások egyik nagyon logikus következménye az amerikai védelmi jellegű kiadások növelése lett és ezek 2010-ig nagyon jól érzékelhető, növekvő tendenciát mutattak (ld. 17. ábra).

A terrorizmus elleni harcban az élvonalban küzdő más országok is növelték biztonsági és védelmi jellegű kiadásait. Például az Egyesült Királyság 2001-től éves átlagban, az infláció mértékén felül 1,5%-al költött többet erre a területre.³¹ A 2010-ig tartó folyamatos növekedésnek a pénzügyi válság vetett véget. Az egyik leglátványosabb növekedést a védelmi kiadások területén Kína produkálta, amely mára a második legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező ország lett.

A világ katonai kiadásainak eloszlását a 18. ábra mutatja. Kína esetében, tekintettel az adatok ellenőrizhetetlen voltára, különböző szervezetek különböző adatokat adnak meg. Így például a GDP 1,4%-át adja meg hivatalosan Kína, ugyanezt a SIPRI 1,8%-ban állapítja meg.

17. ábra. Katonai kiadások 1988–2009

(forrás: www.globalissues.org.
Letöltve: 2011. június 18.)

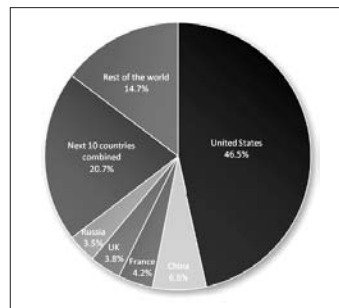
³¹ James Rogers: It is time to scrap Trident, European Geostrategy, 2010.

Pedig a globálisan jelentkező konfliktusok száma csökkenő tendenciát mutat. A hidegháború vége óta a világban zajló fegyveres konfliktusok száma a Center for Systemic Peace adatai alapján csökkenő tendenciát mutat (ld. 19. ábra). A grafikon alapján megállapítható, hogy az államok közötti és az országokon belül jelentkező, a különböző társadalmi kérdések miatt kirobbanó polgárháborúk száma a kilencvenes évektől napjainkig mintegy 60%-kal csökkent.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a világ országainak mekkora része vett részt a konfliktusokban, akkor hasonló, csökkenő tendenciát vehetünk észre. A konfliktusok által érintett országok száma 1992 óta, amikor is a világ országainak mintegy 30%-t érintették a konfliktusok, mára, a felére, kb. 15%-ra csökkent.

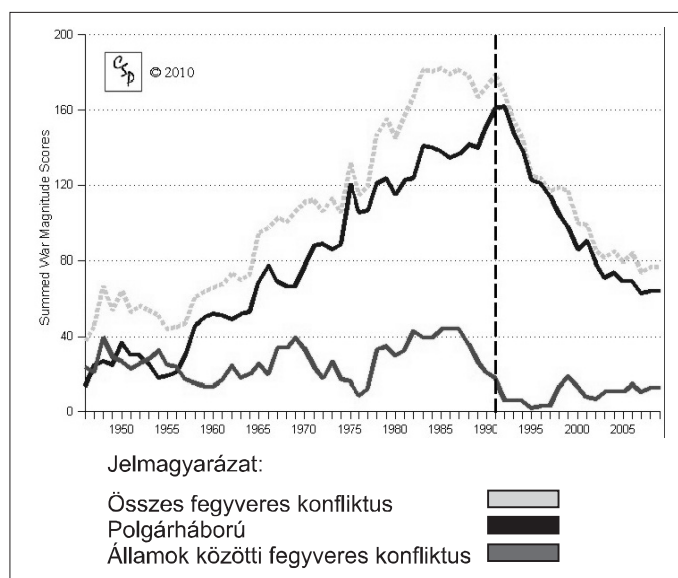
A fenti, pozitívnak mondható statisztikák azt sugallnák, hogy a világ biztonságosabb és békésebb lett a hidegháború vége óta. Ugyanakkor sajnos olyan változások történtek a világban, amely negatívan hatottak a lakosság biztonságérzetére. Ma a világ többet költ katonai jellegű kiadásokra, mit 2001. szeptember 11. előtt.

A katonai kiadások 2009-ben például elérték az 1531 milliárd USD-t, ami 6%-os reálértéken számolt növekedést jelent 2008-hoz, és 49%-os növekedést 2000-hez képest. Ez az összeg megfelel az egész világ GDP-je 2,7%-nak, amely a világ

18. ábra. Az összes katonai kiadások megoszlásának aránya a világon

(forrás: www.globalissues.org. Letöltve: 2011. június 18.)

19. ábra. A fegyveres konfliktusok száma 1946–2009

(forrás: <http://www.systemicpeace.org/>. Letöltve: 2011. június 18.)

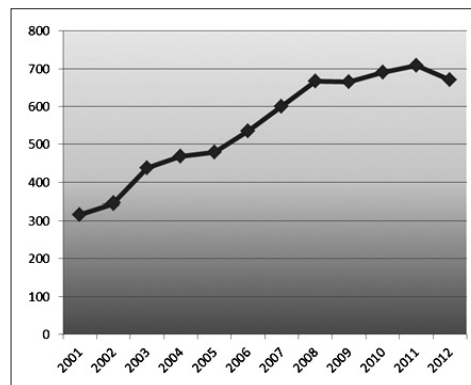
lakosságának egy-egy főjére számítva 225 USD jelentett.³² Nem meglepő, de talán mégis érdekes, hogy ennek a hihetetlen nagyságú pénznek csaknem a felét (46,5%) az Amerikai Egyesült Államok költi el.

Az USA katonai kiadásai 2001-től napjainkig több mint duplájára emelkedtek, reálértéken számolva is mintegy 82%-al növekedtek (ld. 20. ábra). Ennek okát egyértelműen a terrorizmus elleni fellépés zászlaja alatt megindított háborúban látjuk, bár érdemes megjegyezni, hogy itt közrejátszanak gyakorlatilag kettő háborúnak (Irak, Afganisztán) a költségei, valamint ezeken a távoli hadszíntereken megvívott háborúk tapasztalatai által generált modernizációs és új képességek kifejlesztését célzó kiadások is.

Amennyiben a katonai kiadásokat a GDP arányában vizsgáljuk, a védelmi erőfeszítések egy eddig talán kevésbé ismert arculata rajzolódik ki. A katonai költségvetések országokénti GDP-arányos eloszlását a 21. ábra mutatja be egy világtérkép segítségével. Az országok sorrendjét – bármilyen meglepő – egy kis afrikai ország: Eritrea vezeti, a maga 20,9%-os védelmi kiadásával. A további három helyezésen Szaúdi-Arábia, Csád és Omán osztoznak. A világ katonai kiadásainak mintegy kettő harmadát adó öt ország (Egyesült Államok, Kína, Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország), amelyek egyben az ENSZ Biztonsági tanácsának állandó tagjai, csak a harmadik vonalban helyezkednek el ebben a megközelítésben.

Érdeemes megemlíteni, hogy a gazdasági válság okozta megszorítások globálisan nem jelentették a védelmi kiadások visszafogását, sőt növekedő tendenciát mutatnak. Ugyanakkor, ha országonként vizsgáljuk, akkor már azt kell látnunk, hogy a korábban egyenletesen növekedő védelmi kiadással rendelkező Egyesült Királyság, Franciaország – még ha ideiglenes jelleggel is – de kénytelen volt visszafogni védelmi kiadásait.³³ A két európai nukleáris hatalom az Európai Unió védelmi költségeinek 40%-t adja.

A második legnagyobb katonai költségvetéssel rendelkező ország a világon Kína. A kínai katonai költségvetés alakulása akár egy külön tanulmány tárgya is lehetne, de jelen keretek között csak egy nagybani áttekintésre van lehetőség. A kínai katonai

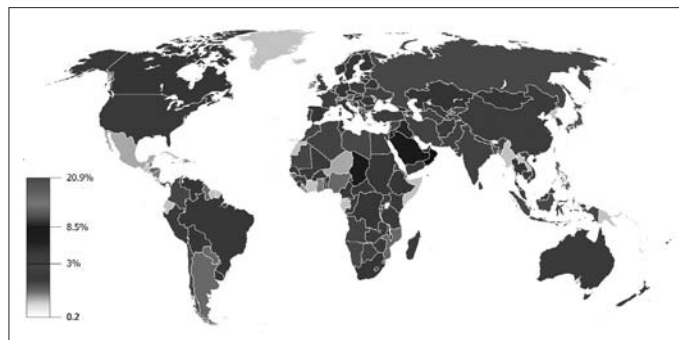

20. ábra. Az amerikai védelmi kiadások alakulása 2001 és 2012 között milliárd USD-ban

(forrás: <http://www.sipri.org/yearbook/2009/05>.
Letöltve: 2011. május 31.

32 Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) Yearbook 2010, 5. fejezet 5/a melléklet adatai szerint, az Oxford University Press kiadványa, Oxford 2010. Egyesült Királyság. <http://www.sipri.org/yearbook/2009/05> 2011. május 31.

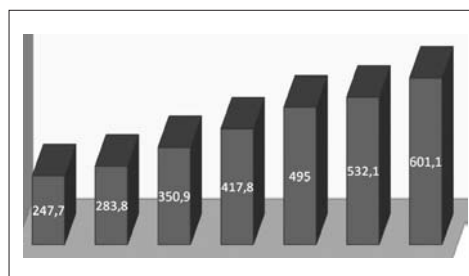
33 NATO Press Release: Financial and Economic Data Relating to NATO Defence, a NATO PR/CP(2010)078 számú sajtó kommunikéja 2010 június 10. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2010_06/20100610_PR_CP_2010_078.pdf 2011. június 1.

21. ábra. A védelmi kiadások GDP-arányos eloszlása 2008-ban
(forrás: Stockholm International Peace Research Institute military expenditure database 2009 adatai szerint. <http://milexdata.sipri.org/>.
Letöltve: 2011. május 30.)

költségek nagysága, növekvő tendenciája, bátran állíthatjuk, nem a terrorizmus elleni fellépéssel motivált, hanem a nagyhatalmi ambíciók vezérlik. Míg korábban meglehetősen titkolta Kína a védelmi jellegű kiadásait, 2011-ben a kínai parlament szóvivője, Li Zhaoxing hivatalosan deklarálta országa ez irányú kiadásainak nagyságát. E hivatalosnak tekinthető adatok alapján a kínai védelmi jellegű kiadásokat a 22. ábrán ábrázoltuk.

A kínai gazdasági teljesítményt figyelembe véve talán nem meglepetés, hogy az éves katonai költségvetési növekedés 2005 óta kettő számjegyű, a 2011. évi növekmény 12,7%-os.

22. ábra. A kínai katonai kiadások növekedése 2005–2011 (mrd USD)

A terrorizmus jelentette gazdasági kihívások

A terrorizmussal összefüggő gazdasági kihívások témáját több szempontból lehet megközelíteni. Egyrészt a terrorcselekmények által a különböző tulajdonokban közvetlenül okozott anyagi kárt lehet meghatározni, másrészt az adott ország termelésében jelentkező kiesések okozta károkat is meg lehet gazdasági hatásként határozni. Nem utolsósorban ide tartozik a terrorizmusra adott válaszok költsége, hiszen a háttárakelők, az infrastruktúrák védelme, illetve a fegyveres erők és rendvédelmi szervezetek fejlesztése is hatalmas összegeket emészt fel.

A tanulmány adta keretek nem adnak lehetőséget a terrorizmus jelentette globális gazdasági kihívások részletes elemzésére. Ugyanakkor, ha tömören is, fel kívánjuk villantani a gazdasági aspektusok néhány fontos területét, hiszen a terrorizmus néhány eleme stratégiai változásokat indukált és indukál ma is a terrorizmus ellen élővonalban küzdő országok gazdasági életében.

A szeptember 11-ei támadások közvetlen anyagi kára (természetesen az emberi életek ára felmérhetetlen) mintegy 27,2 milliárd USD-t tett ki.³⁴ A magánszektorra ért kárt 14 milliárd dollárra, a kormányzati szervek kárát 1 milliárdra és a romok eltakarítási költségeit további 11 milliárd dollárra becsülik. A teljes kárösszeg a 2001-es amerikai GDP 0,25%-át tette ki. Hasonló eredményre jutott R. Barry Johnston és Oana M. Nedelcsu az IMF-nek *A terrorizmus hatása a pénzügyi piacra* című munkaanyagában is.³⁵

Hatások a pénzügyi piacra

A szeptember 11-ei támadásoknak a pénzügyi szektorra gyakorolt elsődleges hatása, hogy a New York-i tőzsde 7 napon keresztül zárva volt. Természetesen, a pénzügyi világra gyakorolt hatás megnyilvánult abban, hogy egy tranzakciókat lebonyolító központ megsemmisült, a kommunikációs és tranzakciókat lebonyolító rendszerek, adatbázisok elvesztek. Ugyanakkor az egy hét elegendő volt arra, hogy más központok a World Trade Center funkcióját átvegyék és a piac helyreállása meglehetősen gyorsan végbement.³⁶ Bár talán érdemes megjegyezni, hogy a világgazdaság 2001-es állapota lényegesen jobb volt, mint a mai helyzet.

A gazdasági hatások vizsgálatánál érdemes meghatározni azt is, hogyan alakult a terrortámadások célcsoportja. A 23. ábra bemutatja az 1970 és 2004 közötti változásokat. Míg az 1970-es évek elején a terrortámadások több mint 40%-át a diplomáciai célpontok képezték, 2004-ben az a szám alig éri el a 3%-ot. Ugyanakkor a magántulajdon elleni támadások aránya 2%-ról 29%-ra nőtt, az üzleti szféra elleni támadások aránya 25%-ról 10-re csökkent, míg a kormányzati szféra elleni támadások aránya 2%-ról 22%-ra nőtt. A katonai célpontok és a közlekedési-szállítási szféra elleni támadások a '80-as években mutatkozó emelkedő tendencia után csökkenő fázisban vannak, de még mindig 9%-ot képviselnek.

Megállapítható tehát, hogy a terroristák nem elsősorban a hosszabb távon ható gazdasági célok elleni támadásokat preferálják. Ez nem jelenti azt, hogy az olyan, esetenként gyorsan jelentkező problémákat okozó támadásokat nem alkalmaznák, mint az iraki kőolajvezetékek elleni támadások. A Globális Biztonság Elemző Intézet adatai szerint 2003 és 2005 év között 467 támadást hajtott végre iraki energiavezetékek ellen.³⁷

A terrorizmus globális gazdasági hatásának átfogó vizsgálatára a terület szakértői még nem vállalkoztak, de regionális elemzések már születtek. Véleményünk szerint joggal feltételezhető, hogy a regionális és a globális elemzések következtetéseiben nem

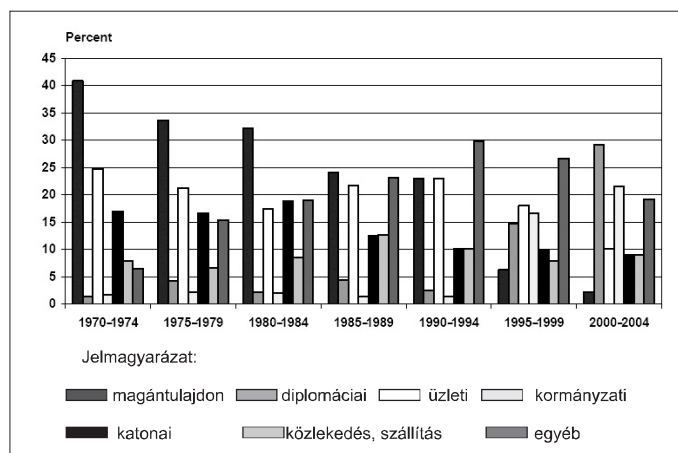
34 Paul Krugman: The Cost of Terrorism: What Do We Know? A Princetoni Egyetemen 2004 decemberében tartott előadás anyaga. <http://terrorism.about.com/od/issuestrends/a/EconomicImpact.htm> 2011. június 2.

35 R. Barry Johnston, Oana M. Nedelcsu: IMF Working Paper WP 05/60 2005. International Monetary Fund kiadvány. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp0560.pdf> 2011. június 18.

36 Richard Eldor: Financial market and the terrorism. *European Journal of Political Economy*, 2. kiadás 20. szám, 367–386 o. 2004. június. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268004000321> 2011. június 2.

37 Oil and Gas Industry Terrorism Monitor. <http://www.iags.org/iraqpipelinewatch.htm> 2011. május 30.

lehetnek nagy különbségek. Khusrav Gaibulloev és Todd Sandler *A konfliktusok és a terrorizmus hatása Ázsia növekedésére 1970–2004* című munkájukban arra a következtetésre jutottak, hogy a terrorizmus a gazdaságilag alacsonyán fejlett országok esetében képes jelentősebb gazdasági hatást elérni, amely elsősorban a gazdasági növekedés visszatartásában jelentkezik.³⁸

23. ábra. A terrortámadások célcsoportjának változása 1970–2004 között

(forrás: James R. Barth – Tong Li – Don McCarthy – Tryphon Phumiwasana – Glenn Yago: *Economic Impact of Global Terrorism from Munich to Bali*. Research Report 2006, 30. o. Milken Institute kiadványa.

Ugyanakkor Ázsia fejlett országai képesek a terrorizmus okozta negatív gazdasági hatások semlegesítésére. A fejlett országok számára egyedül a biztonsági szektorba befektetett beruházások és növekvő védelmi és biztonsággal összefüggő kiadások növekedése okoz problémát, hiszen ez a tőke-elvonást jelent a profitot termelő szektorok és közszolgáltatások számára. További negatív hatást jelenthet a befektetési kedv lanyhulása, esetlegesen bizonyos befektetések elmaradása.

A terrorizmus globális hatása – figyelembe véve a szeptember 11-i támadás korábban felvázolt gazdasági hatásait és a fenti ázsiai elemzés következtetéseit – nagy valószínűséggel a fejletlenebb országok esetében jelent komolyabb gazdasági kihívást, míg a fejlett országok esetében a nem produktív szektorban való nagyobb befektetés a termelő szektoroktól von el tőkét. Bár azt is meg kell jegyezni, hogy a biztonsági és védelmi technológia exportja azért jellemzően magas profittartalmú.

Az 1988. december 21-ei lockerbie-i tragédia, amelynek során a Pan Am 103-as járatát a líbiai titkosszolgálat felrobbantotta, gyakorlatilag a Pan Am légitársaság

38 The Impact of Terrorism and Conflicts on Growth in Asia, 1970–2004. 2008 augusztus, ADB Institute Discussion Paper No. 113, 25. o. Asian Development Bank Institute kiadványa. http://www.adbi.org/discussionpaper/2008/07/25/2665.terrorism_impact_growth_conflicts_asia.1970_2004.pdf 2011. május 30.

végét jelentette.³⁹ Az utasok többsége nem akart többet a társaság gépein repülni, mert a társaságot veszélyesnek tartották. A katasztrófa után a légitársaság gyakorlatilag széthullott. Bár a cég hat amerikai kormány szervezettől bizonyítékként beszerezte a katasztrófával kapcsolatos dokumentumokat, amelyekből kiderült, hogy az amerikai kormány tudott a fenyegetésről és erről a légitársaságot nem tájékoztatta, a családok szerint a Pan Am csupán másra akarta hárítani a saját felelősségét. A bizalom megrendült és nem lehetett többé helyreállítani. Ezen felül az elhunytak családjai 300 millió dolláros pert indította a társaság ellen, amely tovább fokozta a pénzügyi problémákat.⁴⁰ Végül az amerikaiak nem hivatalos nemzeti légitársaságának számító Pan Am 1991-ben csődbe ment.

A belbiztonságra és a védelemre gyakorolt hatások

A korábbi részekben már felvázoltuk a terrorizmus védelmi költségekre gyakorolt hatását. Az Amerikai Egyesült Államok évente mintegy 500 millió USD-t (a szövetségi költségvetés kb. 20%-át) költ a terrorizmus megelőzésével, vagy a terrorizmus elleni harccal összefüggő kormányzati szervekre. Glen Hodson a Kanadai Export Fejlesztési Intézet igazgatóhelyettese szerint azzal, hogy 2004-ben az Amerikai Egyesült Államok mintegy 500 milliárd dollárt költött a terrorizmussal kapcsolatos biztonsági kérdések finanszírozására, bizonyítható, hogy 2001 után mintegy 30%-al nőtt a biztonsági és a védelmi költségvetés.

Az USA védelmi kiadásai 2001-től folyamatosan növekedtek egészen 2012-ig, amikor Obama elnök döntésének megfelelően, a 2011. évi 708 millió dolláros szintről 671 milliárd dollárra csökkentették a költségvetés e részét. Ugyanakkor a hazai terület biztonságára költendő költségvetés az egyik olyan terület az amerikai költségvetésben, amelyik bővülő forrásokra számíthat 2012-ben is. Így 43,8 millió dollárt költhetnek erre a célra. A bővített költségvetés lehetőséget fog teremteni többek között a már meglévő 500 teljes testszenker mellé további 1250 beszerzésére és telepítésére. Továbbá 30 milliárd dollárt szánnak a nukleáris, vegyi és biológiai védelem fokozására és a kritikus infrastruktúrák védelmére. Ugyancsak tervezik az FBI okostelefonokkal való ellátását 41,7 millió dollár értékben.⁴¹

Láthatjuk, hogy a védelemre szánt költségvetés csökkentése ellenére, a belbiztonságra többet kívánnak az amerikaiak költeni. A fő területek a belépő pontok (repülőterek, kikötők) modernebb eszközökkel való ellátása, a nukleáris, vegyi és biológiai biztonság fokozása, az informatikai rendszerek fejlesztése. A költségek nagyságrendjére jellemző, hogy a hagyományos üvegfelületek biztonsági üvegből készült

39 Jennifer Rosenber: 1988 – Pan Am Flight 103 Is Bombed Over Lockberbie. 200., 4. o. California, USA, <http://history1900s.about.com/od/1980s/qt/panamflight103.htm> 2011. június 18.

40 Williem Blum: The bombing Pan Am flight 103 case not closed, 2001. Common Courage Press kiadványa, Washington USA, 231–236. o. <http://killinghope.org/bblum6/panam.htm> 2011. május 2.

41 Reuters: "The Obama administration on Monday proposed a nearly 2 percent increase for the U.S. homeland security budget for 2012, one the few areas of the budget that will likely see a boost as the White House battles a ballooning deficit", 2011. február 15. <http://www.reuters.com/article/2011/02/15/uk-usa-budget-security-idUSLNE71E02Q20110215> 2011. június 18.

változatra való lecserélése az eredeti árat a biztonsági fokozat függvényében három-négy, de egyes esetekben akár a tízszeresére is növelheti.

Mindenképpen érdemes egy paradoxonra felhívni a figyelmet a biztonsági szektorra költött anyagi források vizsgálatakor. Ezt az ellentmondást vázolja fel Peter Gordon a *Terrorista események gazdasági hatásainak elemzése* című munkájában, hiszen példaként hozza fel, hogy az Amerikai Egyesült Államok évente mintegy 162 millió dollárt költ a terrorizmus megelőző rendszabályainak megvalósítására, de átlagosan évente csak 70 amerikai veszt életét a terrorizmus miatt (az afganisztáni és iraki háborút nem számolva). Ugyanakkor, szív érkoszorú megbetegedés miatt évente mintegy 1 millió amerikai hal meg, és ennek megelőzésére az amerikai kormány körülbelül ugyanezt az összeget költi.⁴²

Ugy véljük, nagyon fontos az a faktor, hogy az egyén hogyan viszonyul a kockázatokhoz, mit milyen mértékben fogad el az egyén és a társadalom kockázatnak, mivel hajlandó együtt élni és mivel nem. Az amerikai belbiztonsági rendszer a szeptember 11-ei támadások után jelentős változásokon ment keresztül, amely szervezeti korszerűsítést, jogosítványok biztosítását és bővülő anyagi forrásokat jelentett. Ugyanakkor ezek a költségek a gazdaság fejlődésétől vonnak el forrásokat. A RAND Corporation munkatársai annak a véleményüknek adnak hangot, hogy az amerikai belbiztonság végre a XXI. század technológiai szintjére emelkedik, és a hatékonysága megsokszorozódik.⁴³

IRODALOMJEGYZÉK

- Alex P. Schmid – Albert J. Jongman: Political terrorism. Nort Holland kiadványa, Amszterdam, 1988
- NATO Military Committee (NATO) MC 472 NATO Military Concept for Defence Against Terrorism. Annex A
- Béres János mk. ezredes: Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei. PhD értekezés, ZMNE Hadtudományi Doktori iskola, Budapest, 2008.
- Detre Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században. Bólyai Szemle 2007. XVI. évfolyam 2. szám. ZMNE, Budapest, http://portal.zmne.hu/download/bjkmk/bsz/bszemle-2007/2/05_detre.pdf 2011. május 30.
- Józsa László: Globális terrorizmus – fogalmi keretek. Válaszok a terrorizmusra. Szerkesztő: Tálás Péter SVKH Budapest 2002.
- Bartha Tibor: Nem háborús katonai műveletek – nem halálos eszközök, I. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2003/2.
- Tótfalusi István: Magyar Etimológiai Nagyszótár. A „zelóta” szó magyarázata. <http://www.szokincshalo.hu/szotar/?qbetu=z&qsearch=&qdetail=12328> 2011. május 30.

42 Peter Gordon: Economic Impact Analysis of Terrorism Events, Discussion paper 2008–22. 8–13. o. 2008 november, University of Southern California, Los Angeles USA kiadványa. <http://www.internationaltransportforum.org/jtrc/discussionpapers/DP200822.pdf> 2011. június 1.

43 Luis M. Davis–Michael Pollard–Kevin Ward–Jeremy M. Wilson–Danielle M. Ward–Lydia Hansell–Paul Steinberg: Long-term effect of law enforcement's 9/11 focus on counterterrorism and homeland security, 2010 RAND Corporation kiadványa, 514–55. o. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2010/RAND_MG1031.pdf 2011. május 30.

- Valki László: A szeptember 11-i terrortámadás és a nemzetközi jog. In: Válaszok a terrorizmusra. (Szerkesztő: Tálás Péter) Budapest 2002. SVKH 107–121. oldal
- Gálik Zoltán: A NATO és a terrorizmus elleni harc. In: Válaszok a terrorizmusra. (Szerkesztő: Tálás Péter) Budapest 2002. SVKH
- Mark Burges: The History of Terrorism. Washington USA, 2003. július 2. Center for Defense Information kiadványa. <http://www.cdi.org/friendlyversion/printversion.cfm?documentID=1502> 2011. május 30.
- Dr. Opál Sándor: Pusztító istenek, gyilkos szekták. Élet és Tudomány 1997. <http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/1997/9716/pusztito/pusztito.html> 2011. május 30.
- Nemeshegyi Péter: A bűn problémája a XXI. században. Vigilia, 67. évfolyam, Budapest, 2002. április 3. <http://www.vigilia.hu/2002/3/nemeshegyi.html> 2011. május 30.
- Lee Griffith: The War on Terrorism and the Terror of God, 2002. Christian Century. 2002. április 12. <http://connection.ebscohost.com/c/book-reviews/8733640/war-terrorism-terror-god-when-religion-becomes-evil-book> 2011. május 30.
- David C. Rapoport: The four waves of modern terrorism. Burkle Center for International Relations kiadványa, 2006, UCLE, <http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=47153> 2011. május 8.
- Dr. Horváth Attila: A felszíni közlekedés terrorfenyegetettsége és a védelem lehetőségei. „Innováció és fenntartható felszíni közlekedés” konferencia anyaga, 2007. http://kitt.uni-obuda.hu/mmaws/2007/download/DrHorvath_IFFK.pdf domainről 2011. május 10.
- Dr. Nagy László: A modernkori terrorizmus. ZMNE, Budapest, <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/Nagy.pdf> 2011. június 18.
- John W. Dower: War without mercy: Race and Power in the Pacific war. 1986, Pantheon Books kiadványa.
- Nicolas Allen Kenney: Terrorism: How it is Unlike The Cold War. American Diplomacy Essay 2002. <http://www.americaniplomacy.org/essay/2002> 2011. június 2.
- Walter Enders – Todd Sandler: Transnational Terroism in the Post-Cold War Era. International Studies Quarterly Iowa State University 43. szám 1999. március 01. <http://www.jstor.org/pss/2600968> 2011. május 30.
- Cnaan Lipshiz: Tales of Black September, a Haaretz. 2008. január 27. <http://www.haaretz.com/print-edition/features/tales-of-black-september-1.238029> 2011. május 30.
- Walter Laqueur: The History of Terrorism 2000. New Brunswick, State University of New Jersey, (USA) kiadványa.
- Matthew Enghel: IRA sent man to Columbia. Guardian 2002. április 25. <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/apr/25/northernireland.colombia> domainről 2011. június 01.
- Bruce Hoffman: Inside Terrorism. 2006, New York, Columbia University Press kiadványa (USA).
- World Public Opinion: Public opinion towards terrorism. 2006. <http://www.worldpublicopinion.org> 2011. június 15.
- A Nemzeti Terrorizmus Elleni Központ USA (The National Counterterrorism Center USA) Jelentés a terrorizmusról (Report on terrorism) 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010. évi jelentései. <http://www.nctc.gov/> 2011. május 9.
- The Pew Global Research Center: Global opinion trends 2002–2007. Washington, 2007, The Pew Global Research Center kiadványa. www.pewglobal.org. 2011. május 7. <http://www.start.umd.edu/gtd/about/> 2011. május 10.
- RAND/MIPT, RAND Terrorism Chronology Database and RAND-MIPT Terrorism Incident Database adatai. <http://www.rand.org/ise/projects/terrorismdatabase> 2011. május 10.
- U.S. Department of State, Country Reports on Terrorism. annual reports 2004–2007 adatai. <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/> 2011. május 10.
- MTI 2009. február 17: A pakisztáni kémszolgálat ellen vallott a mumbai terrortámadás bűnrészesze Chicagóban. <http://mti.hu/mti/archiv/mumbai> 2011. május 3.
- PROTEUS USA: 55 Trends Now Shaping the Future of Terrorism. 2008. február. <http://www.carlisle.army.mil/proteus/> 2011. május 28.
- Congressional Research Service: International terrorism and transnational crime: Security threats Us policy and consideration for Congress. 2010. március 18. <http://www.fas.org/sgp/crs/terror/R41004.pdf> 2011. május 30.

- U.S. Department of the Treasury, Treasury Designates Additional FARC International Commission Members. (sajtótájékoztató anyaga) 2009. január 14.
http://www.treasury.gov/Pages/-press_release_14_January_2009.pdf 2011. május 30.
- James Rogers: It is time to scrap Trident. *European Geostrategy*, 2010,
http://europeangeostrategy.ideaseurope.eu/tag/euro-american-relations/uk_defence_spending.pdf 2011. május 30.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) Yearbook 2010, 5. fejezet 5/a melléklet adatai szerint, az oxford University Press kiadványa, Oxford 2010. Egyesült Királyság.
<http://www.sipri.org/yearbook/2009/05> 2011. május 31.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) military expenditure database 2009 adatai szerint. <http://milexdata.sipri.org/> 2011. május 30.
- NATO Press Release: Financial and Economic Data Relating to NATO Defence. A NATO PR/CP(2010)078 számú sajtóközleménye. 2010 június 10.
http://www.nato.int/nato_static/-assets/pdf/pdf_2010_06/20100610_PR_CP_2010_078.pdf 2011. június 1.
- Paul Krugman : The Cost of Terrorism: What Do We Know? A Princetoni Egyetemen 2004. decemberében tartott előadás anyaga <http://terrorism.about.com/od/issuestrends/a/EconomicImpact.htm> 2011. június 2.
- R. Barry Johnston – Oana M. Nedelescu: IMF Working Paper WP 05/60 2005. International Monetary Fund kiadványa 2005. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp0560.pdf> 2011. június 18.
- Richard Eldor: Financial market and the terrorism. *European Journal of Political Economy*, 2. kiadás 20. szám, 2004. június. <http://www.sciencedirect.com/-/science/article/pii/S0176268004000321> 2011. június 2.
- Reuters: The Obama administration on Monday proposed a nearly 2 percent increase for the U.S. homeland security budget for 2012, one of the few areas of the budget that will likely see a boost as the White House battles a ballooning deficit. 2011. február 15.
<http://www.reuters.com/article/2011/02/15/uk-usa-budgetsecurityi/-dUSLNE71E02Q/-20110215> 2011. június 18.
- Peter Gordon: Economic Impact Analysis of Terrorism Events. Discussion paper 2008-22. 2008. november, University of Southern California, Los Angeles USA kiadványa,
<http://www.internationaltransportforum.org/jtrc/discussionpapers/-/DP200822.pdf> 2011. június 1.
- Oil and Gas Industry Terrorism Monitor adatok. <http://www.iags.org/iraqpipelinewatch.htm> 2011. május 30.
- The Impact of Terrorism and Conflicts on Growth in Asia (1970–2004). 2008 augusztus, ADB Institute Discussion Paper No. 113. Asian Development Bank Institute kiadványa.
http://www.adbi.org/discussionpaper/2008/07/25/2665-terrorism._impact_growth_conflicts_asia_1970_2004.pdf 2011. május 30.
- Jennifer Rosenber: 1988 – Pan Am Flight 103 Is Bombed Over Lockerbie. 200. California, USA
<http://history1900s.about.com/od/1980s/qt/panamflight103.htm> 2011. június 15.
- William Blum: The bombing Pan Am flight 103 case not closed. 2001. Common Courage Press kiadványa, Washington USA <http://killinghope.org/bblum6/-panam.htm> 2011. május 2.
- Luis M. Davis – Michael Pollard – Kevin Ward – Jeremy M. Wilson – Danielle M. Warda – Lydia Hansell – Paul Steinberg: Long-term effect of law enforcement's 9/11 focus on counterterrorism and homeland security. 2010 RAND Corporation kiadványa
http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2010/RAND_MG-1031.pdf 2011. május 30.
- Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma aktuális tájékoztatója és figyelmeztetése Kolumbiáról.
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/-Konzuli_informaciok/Utazas_kulfoldre/Fontos+utaz%C3%A1si+tan%C3%A1csok/Fontos_utazasi_tanacsok_orosz.aspx?d=Aktu%C3%A1lis&c=73&z=Amerika 2011. május 30.
- Marie-Monique Robin: Escadrons de la mort, l'école française. La Découverte Paris kiadványa, 2004. szeptember 15. ISBN 2-7071-4163-1.
- Sami Korhonen: The Battles of Winter War, The Molotov cocktail. (honlap adatai alapján)
<http://www.winterwar.com/Weapons/FinAT/FINantitank2.htm#molotov> 2011. május 10.

- Dr. Horváth Attila: A polgári repülőgépek elleni terrortámadások tapasztalatai. Repüléstudományi Közlemények különszám, 2008. április 11. http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/-2008_cikkek/Horvath_Attila.pdf 2011. május 30.
- Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT). Terrorism Knowledge Database 2010. adatai alapján.
- Patterns of Global Terrorism: Europe and Eurasia Overview Us State Department kiadványa 1997 Washington. <http://permanent.access.gpo.gov/lps14740/www.state.gov/www/global/terrorism/1997Report/eurasia.html> 2011. június 2.
- Bebesi Zoltán: Narkóterrorizmus. <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/narkoterror.pdf> 2011. június 18.
- Sorious Samura: The return to Freetown. 2001. december 23-i CNN adás. <http://transcript.cnn.com> 2011. május 30.
- Aidi Yursal: Terror charges denied in bank robbery trial. The Djakarta Globe 2011. március 30. <http://www.thejakartaglobe.com/home/terror-charges-denied-in-bank-robbery-trial/432327> 2011. június 1.
- Congressional Research Service (CRS) Report for Congress: Weapons of Mass Destruction: The Terrorist Threat. 2002. The Library of Congress kiadványa Washington (USA)
- Sean Boyne: The Real IRA. Jean's Intelligence Review, 2011. április 20. http://www.janes.com/security/international_security/news/jir/jir110420-_1_n.shtml 2011. május 11.
- Rada Mátyás – Vajda Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-s csapdája. Külügyi Szemle 2010 tavaszi szám. http://www.kulgyiintezet.hu/letoltes.php?letolt=4375/rada_vajda_a_terrorizmus_elleni_kuzdelem_avagy_a_22-s_csapdaja.pdf 2011. május 30.
- Várhalmi Miklós: A nemzetbiztonsági szolgálatok meghatározó jelentősége a Magyar Köztársaság XXI. századi biztonsági rendszerében. ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, Nemzetbiztonsági Kézikönyv 2010. Budapest, 2010. június 30. http://www.varhalmi.hu/cucc/nemzetbiztonsagi_kezikonyv.doc 2011. május 30.
- Baghlan tartomány CIMIC kézikönyve. MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ kiadványa, 2006. Budapest, http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/5961/baghlan_tartomany_cimic_kezikonyve.pdf domainről 2011. május 11.
- Dr. Ruth Doherty: Counter Improvised Explosive Devices (C-IED). U.S. Department of Homeland Security, Science and Technology (S&T) Directorate kiadványa, Washington, 2010.
- Dr. Ványa László: A pilótánélküli repülőgépek és földi eszközök a rádió-távírányítású alkalmi robbanó tesztek (RCIED) elleni harcban. Repüléstudományi Közlemények. Különszám, 2008. április 11. http://www.szrfk.hu/rtk/kulonszamok/-2008_cikkek/Vanya_Laszlo.pdf 2011. május 30.
- USA Today: JIEDDO: Better IED detection reduced casualties in Afghanistan. 2011. február 17-i száma. <http://usatoday.org> 2011. május 30.
- Marco D. Tomasi: Alternativ Motivations for IED used in Afghanistan. JIEDDO kiadvány, 2009. december 19. <http://publicintelligence.net/ufouo-jieddo-report-alternative-motivations-for-ied-use-in-afghanistan/> 2011. május 30.
- ISAF Joint Morning Operational update March 9, 2011 (ISAF sajtó kommuniké 2011. március 09). <http://www.isaf.nato.int/article/isaf-releases/isaf-joint-command-morning-operational-update-march-9-2011.html> 2011. május 11.
- John Jonson: Advances in handheld field based chemical identification. Ahura Scientific kiadványa, 2009. <http://www.ahurascientific.com/index.php> 2011. május 30.
- Dr. Padányi József – dr. Tomolya János : Izraeli műszaki erők alkalmazása az Öntött Ólom műveletében. (Kézirat. Várható megjelenés: Hadtudományi Szemle, 2011. 2. szám.)
- Dan Lamothe: New weapons, war dogs eyed to fight IEDs. Marine Corps Times, 2011. május 9. Quantico. <http://www.marinecorpstimes.com/news/2011/05/-marine-corps-ied-afghanistan-george-flynn-050911w/> 2011. május 30.